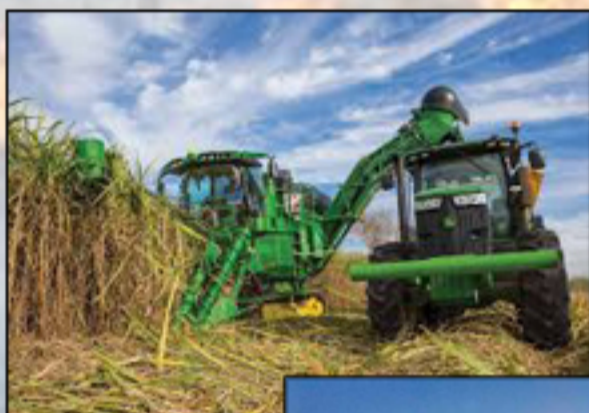

แผนป้องกันและแก้ไขปัญหา การเผาในพื้นที่เกษตรกรรม ปี 2563/64

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

สารบัญ

	หน้า
1. บทนำ	1
2. วัตถุประสงค์	1
3. เป้าหมาย	1
4. กรอบแนวคิด	1
5. สถานการณ์สถานการณ์การเผาเศษซากพืช วัชพืช และเศษวัสดุการเกษตร ในพื้นที่การเกษตร ในปี 2563	2
5.1 สถานการณ์จุดความร้อน (hotspots)	2
5.2 การดำเนินการในปี 2563	4
6. แนวปฏิบัติและกระบวนการสำคัญของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (ตุลาคม 2563 – พฤษภาคม 2564)	5
7. มาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหาการเผาในพื้นที่เกษตรกรรม	
1. การป้องกัน	7
2. การยับยั้ง/เผชิญเหตุ	9
3. การแก้ไขฟื้นฟู	10
8. กลไกการขับเคลื่อน	10
9. แหล่งงบประมาณ	10
10. ระยะเวลาดำเนินงาน	10
8. การรายงานสถานการณ์และผลการดำเนินงาน	11
ภาคผนวก	
1. พื้นที่เสี่ยงต่อการเผาในพื้นที่เกษตรกรรม ปี 2564	
2. แผนการป้องกันและแก้ไขปัญหาการเผาในพื้นที่เกษตรกรรม ปี 2563/64	
3. แบบรายงานผลการดำเนินงานเฝ้าระวังและแก้ไขปัญหาการเผาเศษซากพืชหรือวัชพืช และเศษวัสดุการเกษตรในพื้นที่การเกษตร	

แผนป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษในพื้นที่เกษตรกรรม ปี 2563/64

1. บทนำ

ตามที่คณะรัฐมนตรีพิจารณาเห็นว่าปัญหาฝุ่นละอองมีค่าสูงเกินมาตรฐานที่เกิดขึ้นเป็นประจำและเป็นปัญหาในหลายจังหวัดของพื้นที่ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวมทั้งพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล ซึ่งส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและสุขภาพของประชาชน โดยแหล่งกำเนิดฝุ่นละอองที่สำคัญ ได้แก่ การเผาในที่โล่ง การจราจรขนส่ง และภาคอุตสาหกรรม การแก้ไขปัญหาดังกล่าวจึงจำเป็นต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วน เป็นระบบ จากความร่วมมือของทั้งหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และประชาชน ซึ่งในการประชุมคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน 2563 ได้มีมติเห็นชอบแผนปฏิบัติการขับเคลื่อนวาระแห่งชาติ การแก้ไขปัญหามลพิษด้านฝุ่นละออง (พ.ศ.2563) และแผนเฉพาะกิจเพื่อการแก้ไขปัญหามลพิษด้านฝุ่นละออง เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการในการแก้ไขปัญหามลพิษ โดยเฉพาะในช่วงเกิดสถานการณ์ฝุ่นละออง PM2.5

โดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีบทบาทที่สำคัญในการป้องกันแก้ไขปัญหามลพิษในที่โล่ง เช่น การเผาเศษซากพืช วัชพืช และเศษวัสดุทางการเกษตรที่เหลือจากกระบวนการเพาะปลูกและการเก็บเกี่ยว ทั้งนี้ เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมในการป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษหรือวัชพืช และเศษวัสดุทางการเกษตรในพื้นที่การเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยคณะทำงานป้องกันและเฝ้าระวังการเผาเศษซากพืชหรือวัชพืชและเศษวัสดุทางการเกษตรในพื้นที่การเกษตรจึงได้จัดทำแผนป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษในพื้นที่เกษตรกรรม ปี 2563/64 สำหรับใช้เป็นกรอบแนวทางการดำเนินงานในการป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษให้เป็นไปอย่างรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษในพื้นที่เกษตรกรรม ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2.2 เพื่อเตรียมความพร้อมให้กับให้กับส่วนราชการที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษในพื้นที่เกษตรกรรมอย่างเป็นระบบ รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ

3. เป้าหมาย

3.1 ประสิทธิภาพการป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษในพื้นที่เกษตรกรรมเพิ่มขึ้น มีการจัดการอย่างเป็นระบบ รวดเร็ว ตรงจุด และทันต่อสถานการณ์

3.2 สร้างการรับรู้และตระหนักรู้ให้แก่เกษตรกรในการปรับเปลี่ยนวิธีการจัดการวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร ให้มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด ไม่ก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม

3.3 พื้นที่เผาไหม้ในพื้นที่เกษตรลดลง

4. กรอบแนวคิด

จากแผนปฏิบัติการขับเคลื่อนวาระแห่งชาติ “การแก้ไขปัญหามลพิษด้านฝุ่นละออง” กำหนดให้พิจารณาผลกระทบในทุกมิติ โดยเฉพาะผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับประชาชน เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อการใช้ชีวิตปกติมากขึ้นไป โดยใช้กรอบแนวคิด การป้องกันไว้ก่อน (Precaution Principle) เป็นการจัดการเชิงรุกที่เน้นการป้องกันผลกระทบล่วงหน้า โดยการสร้างระบบภูมิคุ้มกันภายในพื้นที่เสี่ยง เพื่อป้องกันความเสียหาย/ผลกระทบที่จะเกิดขึ้น เริ่มตั้งแต่การบริหารจัดการมลพิษ ในพื้นที่เสี่ยง การส่งเสริมทุกภาคส่วนให้เข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบสิ่งแวดล้อมและจัดการกับปัญหาในเชิงพื้นที่ รวมถึงการส่งเสริมและพัฒนาบุคลากร เทคโนโลยี

เพื่อให้เกิดนวัตกรรมเพื่อนำไปประยุกต์ใช้เพิ่มประสิทธิภาพการจัดการคุณภาพอากาศให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งแผนปฏิบัติการขับเคลื่อนวาระแห่งชาตินี้ ได้กำหนดมาตรการและแนวทางการขับเคลื่อน 3 มาตรการ ได้แก่ 1) มาตรการเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ 2) มาตรการป้องกันและลดการเกิดมลพิษที่ต้นทาง(แหล่งกำเนิด) 3) มาตรการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการมลพิษ โดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีการดำเนินการที่เกี่ยวข้องในมาตรการที่ 1 และ 2

5. สถานการณ์การเผาเศษซากพืช วัชพืช และเศษวัสดุการเกษตรในพื้นที่การเกษตร ในปี 2563

ฝุ่นละออง หมายถึงอนุภาคของแข็งหรือของเหลวที่มีอยู่ในอากาศ ซึ่งเกิดจากกิจกรรมต่างๆ ทั้งโดยธรรมชาติและจากกิจกรรมของมนุษย์ สำหรับปัญหามลพิษด้านฝุ่นละอองมักเกิดจากฝุ่นละอองขนาดเล็ก ซึ่งส่วนใหญ่เกิดจากการเผาไหม้ต่างๆ เช่น การเผาไหม้ของน้ำมันดีเซล การเผาเศษซากพืชหรือวัชพืชและเศษวัสดุทางการเกษตร ชยะ และโรงงานอุตสาหกรรม ประกอบกับสภาวะทางอุตุนิยมวิทยา โดยในช่วงปลายฤดูหนาวของทุกปี (เดือนมกราคม – มีนาคม) ความกดอากาศสูงที่แผ่ลงมาปกคลุมพื้นที่ประเทศไทยตอนบนมีกำลังอ่อนลง ประกอบกับการผกผันกลับของอุณหภูมิ (Inversion) ในระดับล่าง ส่งผลให้ระดับเพดานการลอยตัวและการกระจายตัวของฝุ่นละอองอยู่ในระดับต่ำ ทำให้การไหลเวียนและถ่ายเทของอากาศไม่ดี จึงทำให้เกิดการสะสมของฝุ่นละอองในบรรยากาศและมีปริมาณเพิ่มสูงขึ้น

5.1 สถานการณ์จุดความร้อน (Hotsopot)

จากข้อมูลสำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (องค์การมหาชน) หรือ GISTDA ที่ได้มีการติดตามตรวจสอบสถานการณ์การเผาไหม้ที่โล่งของประเทศไทยจากดาวเทียม TERRA และ AQUA ระบบ MODIS ระหว่าง 1 มกราคม – 31 พฤษภาคม 2563 พบว่ามีจุดความร้อนทั้งหมด 26,308 จุด แบ่งเป็นพื้นที่เกษตร 6,285 จุด และในเขต ส.ป.ก. 2,926 จุด พื้นที่ป่าอนุรักษ์ 8,457 จุด พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ 6,026 จุด พื้นที่ริมทางหลวง 392 จุด พื้นที่ชุมชนและอื่นๆ 2,042 จุด โดยสัดส่วนจุดความร้อนในพื้นที่เกษตรและเขต ส.ป.ก. 9,211 จุด คิดเป็น 35% ของจุดความร้อนทั้งหมด

เดือนกุมภาพันธ์ 2563 พบจำนวนจุดความร้อนมากที่สุด โดยตรวจพบจำนวน 8,434 จุด (32.06% ของจุดความร้อนสะสม) แบ่งเป็น พื้นที่เกษตร 2,258 จุด เขต ส.ป.ก. 1,097 จุด ป่าอนุรักษ์ 2,504 จุด ป่าสงวนแห่งชาติ 1,653 จุด พื้นที่ริมทางหลวง 137 จุด ชุมชนและอื่นๆ 785 จุด จังหวัดที่พบจุดความร้อนในพื้นที่เกษตร สูงที่สุด 3 จังหวัด ได้แก่ สกลนคร ขอนแก่น และนครราชสีมา และจังหวัดที่พบจุดความร้อนในเขต ส.ป.ก. สูงที่สุด 3 จังหวัด ได้แก่ กำแพงเพชร เพชรบูรณ์ และอุดรธานี

ตรวจพบจุดความร้อนในพื้นที่เกษตรสูงสุดวันที่ 15 ก.พ. 63 จำนวน 181 จุด และเขต ส.ป.ก. พบสูงสุดวันที่ 15 ก.พ. 63 จำนวน 94 จุด

จังหวัดที่มีจุดความร้อนสะสมในพื้นที่เกษตรสูงสุด 3 จังหวัดแรก ได้แก่ จังหวัดนครสวรรค์ 378 จุด จังหวัดพิจิตร 305 จุด และจังหวัดนครราชสีมา 303 จุด

จังหวัดที่มีจุดความร้อนสะสมในเขต ส.ป.ก. สูงสุด 3 จังหวัดแรก ได้แก่ จังหวัดกำแพงเพชร 194 จุด จังหวัดนครราชสีมา 170 จุด และจังหวัดเพชรบูรณ์ 161 จุด

สถานการณ์จุดความร้อน (Hotspot) ในจังหวัดภาคเหนือ

จุดความร้อนสะสมในพื้นที่ 9 จังหวัดภาคเหนือ พบจุดความร้อนสะสมทั้งสิ้น 8,600 จุด จังหวัดที่พบมากที่สุด 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน และจังหวัดตาก โดยเมื่อวิเคราะห์ตามการใช้ประโยชน์ที่ดิน พบจุดความร้อนสะสมในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ 3,951 จุด ป่าอนุรักษ์ 3,929 จุด เขต ส.ป.ก. 278 จุด พื้นที่ชุมชนและอื่นๆ 247 จุด พื้นที่เกษตร 181 จุด และพื้นที่ริมทางหลวงระยะ 50 เมตร 14 จุด

	จังหวัด	การใช้ประโยชน์ที่ดิน (จุด)						รวมทั้งหมด (จุด)
		ป่าอนุรักษ์	เขต ส.ป.ก.	ป่าสงวนแห่งชาติ	พื้นที่ริมทางหลวง 50 ม.	พื้นที่เกษตร	พื้นที่ชุมชนและอื่นๆ	
พื้นที่ 9 จังหวัดภาคเหนือ	เชียงราย	239	51	590	1	34	27	942
	เชียงใหม่	1,009	62	1,000	2	25	57	2,155
	น่าน	337	9	470	2	16	14	848
	พะเยา	226	20	77	3	8	12	346
	แพร่	106	30	258	2	17	16	429
	แม่ฮ่องสอน	835	2	607	1	18	34	1,497
	ลำปาง	231	51	362	0	22	26	692
	ลำพูน	168	11	104	1	16	14	314
	ตาก	778	42	483	2	25	47	1,377
9 จังหวัดภาคเหนือ		3,929	278	3,951	14	181	257	8,600
ภาคเหนือ		5,729	1,077	4,932	75	1,764	533	14,110
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ		846	1,334	840	122	2,843	693	6,678
ภาคตะวันออก		121	245	135	42	650	278	1,471
ภาคกลาง		100	102	83	107	520	178	1,090
ภาคใต้		19	38	7	15	101	46	226
ภาคตะวันตก		1,641	132	209	31	407	313	2,733
รวมทั้งประเทศ		8,456	2,928	6,206	392	6,285	2,041	26,308

หมายเหตุ : พื้นที่ 9 จังหวัดภาคเหนือ โดยกำหนดมาตรการ 90 วันอันตราย ห้ามเผาเด็ดขาด ก.พ.-เม.ย.63

พื้นที่เผาไหม้สะสมในพื้นที่ 9 จังหวัดภาคเหนือ ปี 2563

การวิเคราะห์พื้นที่เผาไหม้สะสมระหว่างวันที่ 1 มกราคม - 31 พฤษภาคม 2563 พบว่า 9 จังหวัดภาคเหนือ มีพื้นที่เผาไหม้สะสมรวมทั้งสิ้น 8,615,470 ไร่ โดยพบมากที่สุดจังหวัดแม่ฮ่องสอน ตาก เชียงใหม่ ลำปาง น่าน ลำพูน เชียงราย แพร่ และพะเยา ตามลำดับ หากวิเคราะห์แยกตามการใช้ประโยชน์ที่ดิน ส่วนใหญ่มีการเผาไหม้ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ พื้นที่เกษตร พื้นที่เขต ส.ป.ก. พื้นที่ชุมชนและอื่นๆ และพื้นที่ริมทางหลวง 50 เมตร ตามลำดับ

ภาค	จังหวัด	การใช้ประโยชน์ที่ดิน						รวมทั้งหมด (ไร่)
		ป่าอนุรักษ์	เขต ส.ป.ก.	ป่าสงวนแห่งชาติ	ริมทางหลวง 50 ม.	พื้นที่เกษตร	ชุมชนและอื่นๆ	
พื้นที่ 9 จังหวัดภาคเหนือ	เชียงราย	129,881	28,825	240,616	1,181	58,221	14,426	473,151
	เชียงใหม่	792,938	32,637	528,126	279	4,334	25,765	1,384,708
	น่าน	492,265	12,443	291,616	406	13,338	17,857	827,926
	พะเยา	183,979	17,972	82,324	1,195	66,345	12,568	364,385
	แพร่	132,819	28,110	229,260	918	25,337	6,688	423,133
	แม่ฮ่องสอน	1,026,879	2,860	693,006	811	24,423	38,215	1,786,194
	ลำปาง	463,507	75,624	745,928	969	23,413	30,961	1,340,402
	ลำพูน	260,689	6,873	249,225	784	16,134	27,756	561,461
ตาก	634,563	52,415	687,055	1,220	35,732	43,755	1,454,741	
รวม		4,117,520	257,759	3,747,156	7,763	267,277	217,991	8,607,703

ที่มา : รายงานสรุปสถานการณ์ไฟป่าและหมอกควัน จากข้อมูลดาวเทียม ประจำปี 2563 GISTDA

5.2 การดำเนินการในปี 2563

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้แต่งตั้งคณะทำงานป้องกันและเฝ้าระวังการเผาซากพืชหรือวัชพืช และเศษวัสดุทางการเกษตร ในพื้นที่การเกษตร เพื่อจัดทำแนวทางและมาตรการป้องกันและเฝ้าระวัง และติดตาม กำกับดูแลการแก้ไขปัญหาการเผาซากพืชหรือวัชพืช และเศษวัสดุทางการเกษตร ในพื้นที่การเกษตร โดยมีหน่วยงานที่ดำเนินการ รายละเอียดดังนี้

1. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้มีหนังสือด่วนที่สุด ที่ กษ 0212/ว208 ลงวันที่ 15 มกราคม 2563 แจ้งผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อมอบหมายเกษตรและสหกรณ์จังหวัด เกษตรจังหวัด และเกษตรอำเภอ ดำเนินการจัดตั้งชุดปฏิบัติการระดับอำเภอ และขอความร่วมมือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องภายในพื้นที่ เพื่อบูรณาการป้องกันและแก้ไขปัญหาการเผาเศษซากพืชหรือวัชพืช และเศษวัสดุทางการเกษตรในพื้นที่การเกษตรให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2. กรมส่งเสริมการเกษตรได้ดำเนินโครงการส่งเสริมการหยุดเผาในพื้นที่เกษตร เพื่อรณรงค์และสร้างการรับรู้แก่ประชาชนโดยการมีส่วนร่วมภายในชุมชน โดยดำเนินการ จำนวน 2 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมถ่ายทอดความรู้แก่เกษตรกร ในการจัดการเศษซากพืชและเศษวัสดุทางการเกษตรด้วยวิธีการต่าง ๆ แทนการเผา และการสร้างเครือข่ายเกษตรกรปลอดการเผาในพื้นที่ โดยดำเนินการสร้างเครือข่ายปลอดการเผา จำนวน 226 เครือข่ายใน 42 จังหวัด มีเกษตรกรเข้าร่วมโครงการจำนวน 16,807 ราย

3. กรมพัฒนาที่ดินได้ดำเนินโครงการส่งเสริมการไถกลบและการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ เพื่อเป็นต้นแบบของการบริหารจัดการเศษวัสดุจากพื้นที่เกษตร โดยดำเนินการในพื้นที่ที่มีการใช้ประโยชน์ที่ดินในการปลูกข้าว ข้าวโพด ในพื้นที่ 9 จังหวัดภาคเหนือ จำนวน 2 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมไถกลบตอซัง และการนำเศษวัสดุมาผลิตปุ๋ยหมักสูตรพระราชทานแทนการเผา โดยดำเนินการไถกลบตอซังได้ 70,026 ไร่ และผลิตปุ๋ยหมักสูตรพระราชทานได้ 3,645 ตัน (ข้อมูล ณ วันที่ 13 สิงหาคม 2563)

4. สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ได้ดำเนินโครงการส่งเสริมระบบวนเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน เพื่อส่งเสริมเกษตรกรให้มีระบบการผลิต การอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพที่ยั่งยืนในรูปแบบวนเกษตร โดยดำเนินกิจกรรมจัดอบรมให้ความรู้แก่เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน จำนวน 4,393 ราย และส่งเสริมกิจกรรมระบบวนเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน จำนวน 46,173.78 ไร่ (ข้อมูล ณ วันที่ 21 กันยายน 2563)

5. กรมฝนหลวงและการบินเกษตรได้ปฏิบัติการฝนหลวงตามแผนป้องกันและแก้ไขปัญหาภัยแล้ง บรรเทาหมอกควันและไฟป่า โดยจัดตั้งหน่วยปฏิบัติการ จำนวน 6 หน่วย ได้แก่ หน่วยปฏิบัติการจังหวัดพิษณุโลก นครสวรรค์ ระยอง ขอนแก่น บุรีรัมย์ และจังหวัดสุราษฎร์ธานี และวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2563 ได้เปิดหน่วยปฏิบัติการ ทั้ง 18 หน่วย โดยผลการปฏิบัติการฝนหลวงตั้งแต่วันที่ 3 กุมภาพันธ์ - 31 พฤษภาคม 2563 มีการขึ้นปฏิบัติการฝนหลวง จำนวน 107 วัน มีวันฝนตกจากการปฏิบัติการฝนหลวงคิดเป็นร้อยละ 98.13 ขึ้นปฏิบัติงาน จำนวน 2,580 เที่ยวบิน (3,941:26 ชั่วโมงบิน) ปริมาณการใช้น้ำฝนหลวง 2,245.10 ตัน พลุซิลเวอร์ไอโอไดด์สำหรับภารกิจปฏิบัติการฝนหลวง จำนวน 2,375 นัด จังหวัดที่มีรายงานฝนตกกรม 66 จังหวัด

6. คณะทำงานป้องกันและเฝ้าระวังการเผาเศษซากพืชหรือวัชพืช ฯ ได้จัดทำข้อมูลพื้นที่เปราะบางของสินค้าเกษตรสำคัญ 3 ชนิด คือ ข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ และอ้อยโรงงาน โดยพิจารณาจากจำนวน Hot spot ในพื้นที่เกษตรย้อนหลัง 5 ปี ซ้อนทับกับข้อมูลทะเบียนเกษตรกรที่ปลูกพืชทั้ง 3 ชนิด พบว่า มีพื้นที่เพาะปลูกที่ยังไม่ได้เก็บเกี่ยว 3.18 ล้านไร่ (ข้อมูลแปลง ทบก. กสก ทับซ้อนพื้นที่เปราะบางมาก ณ 1 ก.พ. 63) แบ่งเป็น ข้าว 0.92 ไร่ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ 0.12 ล้านไร่ อ้อยโรงงาน 2.14 ล้านไร่ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เฝ้าระวังในพื้นที่เปราะบางมาก จำนวน 35 จังหวัด ได้แก่ น่าน แพร่ เชียงใหม่ เชียงราย ตาก ลำปาง

แม่ฮ่องสอน กำแพงเพชร พิจิตร พิษณุโลก นครสวรรค์ อุทัยธานี กรุงเทพมหานคร ชัยนาท สิงห์บุรี ลพบุรี นครปฐม นครนายก ปราจีนบุรี สระแก้ว สุโขทัย ปทุมธานี พระนครศรีอยุธยา ลพบุรี สระบุรี สุพรรณบุรี อ่างทอง ชัยภูมิ บุรีรัมย์นครราชสีมา มหาสารคาม ยโสธร ร้อยเอ็ด สกลนคร หนองบัวลำภู และจังหวัดอำนาจเจริญ พื้นที่รวม 115,482 ไร่ จำแนกเป็น (1) ข้าว 26 จังหวัด พื้นที่ 29,920 ไร่ (2) ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ 13 จังหวัด พื้นที่ 3,779 ไร่ (3) อ้อยโรงงาน 19 จังหวัด พื้นที่ 81,783 ไร่ดำเนินการในพื้นที่ โดยใช้กลไกคณะกรรมการอำนวยการขับเคลื่อนงานนโยบายสำคัญและการแก้ไขปัญหาภาคเกษตรระดับจังหวัด (CoO) และคณะกรรมการปฏิบัติการขับเคลื่อนงานนโยบายสำคัญและแก้ไขปัญหาภาคเกษตรระดับอำเภอ (OT) บูรณาการการปฏิบัติให้ชุดปฏิบัติร่วมกับอาสาสมัครเกษตรจากทุกหน่วยงาน ลงพื้นที่ขอความร่วมมือเกษตรกร ในช่วงเดือน กุมภาพันธ์ - มีนาคม 2563 เฝ้าระวัง ติดตามและตรวจสอบข้อเท็จจริง รวมถึงให้ความรู้ คำแนะนำการบริหารจัดการเศษวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร ส่งผลให้ในช่วงเวลาและพื้นที่ดังกล่าว พบจุดความร้อนในพื้นที่เกษตรและ ส.ป.ก. รวมเพียง 3,521 จุด คิดเป็น 32% ของจุดความร้อนทั้งหมด 10,687 จุด

7. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้จัดทำโครงการ Green City by MOAC โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรณรงค์ให้ประชาชนตระหนักเห็นความสำคัญของการรักษาสิ่งแวดล้อมที่จะสามารถช่วยแก้ไขปัญหาฝุ่นละอองขนาดเล็กกว่า 2.5 ไมครอน (PM_{2.5}) โดยดำเนินการร่วมกับองค์กรเครือข่ายภาครัฐและภาคเอกชนในแจกจ่ายพันธุ์ไม้ที่มีประสิทธิภาพสูงในการลดฝุ่นละอองขนาดเล็กกว่า 2.5 ไมครอน (PM_{2.5}) จำนวน 6 ชนิด ได้แก่ กระดุมทอง คล้านกยูง เศรษฐีเรือนใน ดินตุ๊กแก และพืชตระกูลเฟิร์น ให้กับประชาชน และร่วมปลูกต้นไม้ดังกล่าวในพื้นที่กรุงเทพมหานคร โดยมีเป้าหมายในการแจกจ่ายและปลูกต้นไม้ให้ได้รวมทั้งสิ้น 1 ล้านต้น

6. แนวปฏิบัติและกระบวนการสำคัญของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (ตุลาคม 2563 – พฤษภาคม 2564)

ด้วยปัญหาฝุ่นละอองอันเกิดจากการเผาในที่โล่ง ถือเป็นปัญหาสำคัญที่หลายภาคส่วนเข้ามาเกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหา กองบัญชาการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (บกปภ.ช.) โดยกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทย จึงได้บูรณาการกองอำนวยการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัด ดำเนินการป้องกันไฟป่า และแก้ไขปัญหาหมอกควันเชิงรุกในพื้นที่อย่างรอบด้าน โดยกำหนดแนวทางปฏิบัติในการป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟป่าและหมอกควัน มาตรการ “4 พื้นที่ 5 มาตรการบริหารจัดการ” ดังนี้

มาตรการเชิงพื้นที่ แบ่งเป็น 4 พื้นที่ ได้แก่

(1) พื้นที่ป่าสงวน/อนุรักษ์ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นหน่วยรับผิดชอบ โดยจัดกำลังเจ้าหน้าที่และอาสาสมัคร ในการลาดตระเวน เฝ้าระวังไฟป่า และจัดทำแนวกันไฟ รวมถึงกำหนดกติกาชุมชนห้ามเผาป่า และประกาศเขตพื้นที่ห้ามเผา

(2) พื้นที่เกษตรกรรม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นหน่วยรับผิดชอบ โดยควบคุมการเผาให้เป็นไปตามช่วงเวลาแต่ละพื้นที่ที่กำหนด รวมถึงรณรงค์การไถกลบตอซัง และส่งเสริมการบริหารจัดการเศษวัสดุการเกษตรแทนการเผา อีกทั้งจัดอาสาสมัครเฝ้าระวังการลักลอบเผาในพื้นที่เกษตร

(3) พื้นที่ชุมชน/เมือง จังหวัด อำเภอ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำหนดกติกาชุมชน โดยใช้กลไกประชารัฐในการป้องกันและเฝ้าระวังการเผา พร้อมจัดชุดปฏิบัติการประจำตำบล/หมู่บ้าน ชี้แจงมาตรการป้องกันไฟป่าและแก้ไขปัญหาหมอกควัน

(4) พื้นที่ริมทาง กระทรวงคมนาคม เป็นหน่วยรับผิดชอบ ในการจัดกำลังลาดตระเวนและเฝ้าระวังการเผา พร้อมตัดหญ้า กำจัดเศษวัสดุและใบไม้แห้งพื้นที่ริมทางสำหรับเป็นแนวกันไฟ

มาตรการบริหารจัดการ 5 มาตรการ ได้แก่

- (1) ระบบบัญชาการเหตุการณ์ โดยจัดตั้งศูนย์บัญชาเหตุการณ์จังหวัดและอำเภอ เพื่อการอำนวยความสะดวก ระวัง ระดมสรรพกำลังและทรัพยากรในการแก้ไขปัญหาไฟป่าและหมอกควันมีเอกภาพ
- (2) การสร้างความตระหนักและส่งเสริมการมีส่วนร่วม โดยประชาสัมพันธ์ผลกระทบจากไฟป่าและหมอกควัน รวมถึงมาตรการห้ามเผาป่าและพื้นที่การเกษตร อีกทั้งจัดกิจกรรมสร้างจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมป้องกันไฟป่าและหมอกควัน
- (3) การลดปริมาณเชื้อเพลิง โดยการจัดทำแนวกันไฟและควบคุมการเผา พร้อมส่งเสริมการใช้สารหมักชีวภาพย่อยสลายตอซัง ส่งเสริมการแปรรูปเศษวัสดุเพื่อใช้ประโยชน์อื่นทดแทนการเผา
- (4) การบังคับใช้กฎหมายอย่างต่อเนื่องและจริงจัง โดยจับกุมดำเนินคดีอย่างเคร่งครัดกับผู้ลักลอบเผาในพื้นที่ป่า พื้นที่เกษตร พื้นที่ชุมชน และพื้นที่ริมทาง
- (5) จิตอาสาพระราชัฐ บูรณาการทุกภาคส่วนร่วมป้องกันไฟป่าและแก้ไขปัญหาหมอกควันในพื้นที่ ด้วยการกำหนดกติกาห้ามเผา หรือจัดตั้งกองทุนแก้ไขปัญหาไฟป่า

จาก 4 พื้นที่ 5 มาตรการ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้กำหนดแนวทางดำเนินการ ดังนี้

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ รับผิดชอบพื้นที่เกษตรกรรม ให้หน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในพื้นที่เป็นหน่วยรับผิดชอบในการบูรณาการร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ดำเนินการควบคุมการเผาในพื้นที่การเกษตร การห้ามเผาเด็ดขาด และการรณรงค์ให้มีการใช้สารย่อยสลายหรือไถกลบตอซังข้าว/ข้าวโพด/ซากพืชพืชฤดูแล้ง และการแปรรูปวัสดุการเกษตรเพื่อเพิ่มมูลค่า เช่น การทำสารชีวมวล การทำปุ๋ยหมัก การทำอาหารสัตว์ ตลอดจนให้ผู้นำท้องที่ กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน จิตอาสาสมัครเฝ้าระวังไม่ให้เกษตรกรลักลอบเผา โดยกำหนดภารกิจและเป้าหมาย ดังนี้

ภารกิจ

1. รณรงค์สร้างการรับรู้ และความตระหนักถึงผลกระทบจากการเผา
2. ควบคุมการเผา
3. กำหนดช่วงเวลาห้ามเผาเด็ดขาด
4. การแปรรูปสภาพวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรให้มีมูลค่าเพิ่มหรือคุณค่าเพิ่ม

ทั้งนี้ ยึดหลักการดำเนินงาน “แบ่งพื้นที่ แบ่งคน แบ่งทรัพยากร” โดยการดำเนินการที่ต้องบูรณาการในพื้นที่ มอบหมายหน่วยงานรับผิดชอบ ดังนี้

- พื้นที่ในเขตชลประทาน รับผิดชอบโดย กรมชลประทานเป็นหน่วยงานหลัก
- พื้นที่นอกเขตชลประทาน รับผิดชอบโดย กรมส่งเสริมการเกษตรและกรมพัฒนาที่ดินเป็นหน่วยงานหลัก
- พื้นที่ในเขตส.ป.ก. รับผิดชอบโดย สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมเป็นหน่วยงานหลัก
- พื้นที่นิคมสหกรณ์ รับผิดชอบโดย กรมส่งเสริมสหกรณ์เป็นหน่วยงานหลัก

เป้าหมาย

ลดปริมาณจุดความร้อน (hotspots) ในพื้นที่เกษตร ร้อยละ 10 เมื่อเทียบกับปี 63

พื้นที่เป้าหมายการดำเนินการ พื้นที่เสี่ยงต่อการเผาในพื้นที่เกษตรกรรม ปี 2564 (ภาคผนวกที่ 1) ประกอบด้วย

- พื้นที่เสี่ยง (เปราะบาง) การเผาไหม้ในพื้นที่การใช้ประโยชน์ที่ดิน (ข้าว ข้าวโพด และอ้อย) ปี 2563/64 ในเขตพื้นที่ 9 จังหวัดภาคเหนือ จำนวน 926,678 ไร่
- พื้นที่เฝ้าระวัง ได้แก่ (1) พื้นที่เป้าหมายตามแผนการเพาะปลูกพืชฤดูแล้ง ปี 2563/64 จำนวน 5.64 ล้านไร่ และ (2) พื้นที่เสี่ยงต่อการเผาในพื้นที่เกษตรกรรม ปี 2564 (สถิติข้อมูลจุดความร้อนย้อนหลัง 5 ปี) จำนวน 844 อำเภอ 5,487 ตำบล

7. มาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหาการเผาในพื้นที่เกษตรกรรม

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้กำหนดมาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหาการเผาในพื้นที่เกษตรกรรม แบ่งเป็น 1) การป้องกัน 2) การยับยั้ง และ 3) การแก้ไข/ฟื้นฟู และได้กำหนดแผนการป้องกันและแก้ไขปัญหาการเผาในพื้นที่เกษตรกรรม ปี 2563/64 (ภาคผนวกที่ 2) ภายใต้มาตรการ ดังนี้

1. การป้องกัน

1.1 สร้างการรับรู้แก่เกษตรกร

- 1) จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ เช่น แผ่นพับ สื่อวิทยุทัศน์ สื่อวิทยุ กระจายเสียง เพื่อสร้างการรับรู้แก่เกษตรกร โดยเฉพาะเกษตรกรในพื้นที่เป้าหมาย
- 2) จัดกิจกรรมรณรงค์การหยุดเผาในพื้นที่เกษตรกรรม และรณรงค์ส่งเสริมการใช้เศษวัสดุเพื่อทดแทนการเผา
- 3) จัดหน่วยปฏิบัติการระดับพื้นที่ (Mobile Unit) เพื่อเยี่ยมเยียนเกษตรกรและแนะนำประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ด้านการเกษตรปลอดการเผา และรณรงค์งดเผาในช่วงเวลาการดำเนินมาตรการห้ามเผาเด็ดขาดในพื้นที่

1.2 ส่งเสริมการจัดการเศษวัสดุเพื่อทดแทนการเผาแก่เกษตรกร โดยดำเนินการโครงการ

- 1) โครงการส่งเสริมการหยุดเผาในพื้นที่เกษตร (กรมส่งเสริมการเกษตร) เป้าหมาย 16,800 ราย พื้นที่ 60 จังหวัด (พื้นที่ 10 จังหวัดภาคเหนือ พื้นที่ 44 จังหวัดนอกเหนือจาก 10 จังหวัดเดิมที่มีพื้นที่การเผาสูง และพื้นที่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล) กิจกรรม (ภาคผนวกที่ 2.1) ได้แก่
 - สร้างเครือข่ายปลอดการเผาในพื้นที่เกษตร เป้าหมาย 280 เครือข่าย (ผ่าน ศพก.)
 - นำร่องสาธิตเทคโนโลยีการจัดการเศษวัสดุการเกษตรทดแทนการเผา/ส่งเสริมการปรับเปลี่ยน การปลูกพืช เพื่อแก้ไขปัญหาการเผาบนพื้นที่สูงอย่างยั่งยืน
 - จัดทำสื่อถ่ายทอดความรู้พร้อมเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การหยุดเผาในพื้นที่การเกษตร ดำเนินการอย่างเข้มข้นในช่วงเดือน ม.ค. - มี.ค. 64 ผ่านกิจกรรมรณรงค์ลดการเผาในท้องถิ่นที่กำหนดจัดงาน จำนวน 5 ครั้ง รวมทั้งจัดทำสื่อในรูปแบบต่างๆ เช่น ป้ายคัทเอาท์ แผ่นพับ เป็นต้น
- 2) โครงการส่งเสริมการไถกลบและผลิตปุ๋ยอินทรีย์เพื่อลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก (กรมพัฒนาที่ดิน) ในพื้นที่ 9 จังหวัดภาคเหนือ ซึ่งเป็นพื้นที่เพาะปลูกข้าวโพด ข้าว และอ้อย กิจกรรม (ภาคผนวกที่ 2.2) ได้แก่
 - ไถกลบตอซัง เป้าหมาย 60,000 ไร่ ดำเนินการในพื้นที่ตำบลตามลำดับความรุนแรงของการเกิดจุดความร้อน และรับสมัครเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ

- ผลิตปุ๋ยหมักสูตรพระราชทานจากเศษวัสดุการเกษตรในชุมชน เป้าหมาย 3,500 ตัน ดำเนินการในพื้นที่เกษตรที่มีการเผาไหม้ คัดเลือกพื้นที่ที่เสี่ยงไหม้ไฟ หรือเกิดจุดความร้อนมากที่สุดในพื้นที่ 9 จังหวัดภาคเหนือตอนบน

3) โครงการส่งเสริมระบบวนเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน (สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม) ในพื้นที่ 72 จังหวัด 45,000 ไร่ เกษตรกร 4,560 ราย โดยดำเนินการส่งเสริมให้เกษตรกรปลูก ไม้ยืนต้น ไม้ป่า ไม้หายาก เพื่อทดแทนการเกษตรเชิงเดี่ยว (ภาคผนวกที่ 2.3)

4) โครงการพัฒนาเทคโนโลยีนวัตกรรมเครื่องจักรกลและอุปกรณ์ด้านปศุสัตว์ (Motor Pool) (กรมปศุสัตว์) ดำเนินการในพื้นที่ศูนย์วิจัยและพัฒนาอาหารสัตว์ จำนวน 7 แห่ง/จังหวัด (ลำปาง แพร่ เพชรบูรณ์ ร้อยเอ็ด บุรีรัมย์ สุพรรณบุรี สระแก้ว) พื้นที่ 21,000 ไร่ เกษตรกรรับบริการ 4,200 ราย โดยจัดตั้งศูนย์เครื่องจักรกลการเกษตรด้านปศุสัตว์ สำหรับให้บริการเกษตรกร และถ่ายทอดการใช้ เทคโนโลยีเครื่องจักรกลการเกษตรด้านปศุสัตว์ให้เกษตรกร (ภาคผนวกที่ 2.4)

5) โครงการระบบส่งเสริมเกษตรแบบแปลงใหญ่ข้าว กิจกรรมการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและการป้องกันกำจัดศัตรูข้าวและภัยธรรมชาติ (กรมการข้าว) ในพื้นที่ 6 จังหวัด (ภาคผนวกที่ 2.5) โดยดำเนินการ

- ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าวอย่างยั่งยืนแก่เกษตรกร 2,160 ราย ใน 6 จังหวัด โดยจัดทำแปลงสาธิตการทำนาแบบรักษโลก จำนวน 6 แปลง (จังหวัดละ 1 แปลง ๆ ละ 5 ไร่) จัดทำแปลงส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีการทำนาแบบรักษโลก พื้นที่ 6 จังหวัด ๆ ละ 100 ไร่ รวมพื้นที่ 600 ไร่ (เกษตรกร จำนวน 120 ราย ๆ ละ 5 ไร่) ถ่ายทอดเทคโนโลยีการทำนาแบบรักษโลก จัดเวที ชุมชนและประชาสัมพันธ์โครงการ และจัดเวทีเรียนรู้ตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกรในการถ่ายทอด เทคโนโลยีการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าวอย่างยั่งยืนให้แก่เกษตรกรในพื้นที่ 6 จังหวัด ๆ ละ 12 ครั้ง รวม 72 ครั้ง ๆ ละ 30 คน รวม 2,160 ราย และเชื่อมโยงกับผู้ประกอบการการใช้ประโยชน์จากฟางข้าว จังหวัดละ 1 ครั้ง ๆ ละ 30 ราย

- ติดตามสถานการณ์ รายงานสถานการณ์ศัตรูข้าวและแจ้งเตือนภัยการระบาดของ ศัตรูข้าวและภัยธรรมชาติ ทุกสัปดาห์ จำนวน 52 ครั้ง

- ให้บริการเกษตรกรด้านวิชาการ ถ่ายทอดความรู้ ให้คำปรึกษา ติดตามข้อมูล สถานการณ์ข้าว แก้ไขปัญหาด้านข้าว และช่วยเหลือเกษตรกรผู้ประสบภัยพิบัติด้านการเกษตร จำนวน 35,000 ราย

6) โครงการยกระดับคุณภาพมาตรฐานสินค้าเกษตรสู่มาตรฐาน GAP โดยดำเนินการ

- ยกระดับคุณภาพมาตรฐานสินค้าข้าว (กรมการข้าว) ในแปลงปลูกข้าว 65,000 แปลง

- พัฒนาคุณภาพสินค้าเกษตรสู่มาตรฐาน (กรมส่งเสริมการเกษตร) ให้แก่ เกษตรกร 10,000 ราย

- ตรวจสอบแหล่งผลิตเพื่อรับรองมาตรฐานตามระบบการจัดการคุณภาพ GAP พี่ช 120,000 ฟาร์ม

7) โครงการส่งเสริมเกษตรกรอินทรีย์ โดยดำเนินการ

- พัฒนาการผลิตเกษตรกรอินทรีย์ (กรมส่งเสริมการเกษตร) โดยส่งเสริมเกษตรกร จำนวน 4,000 ราย

- ส่งเสริมเกษตรกรผู้ผลิตเกษตรกรอินทรีย์ด้วยระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (กรมพัฒนาที่ดิน) จำนวน 8,250 ไร่

- ส่งเสริมการผลิตข้าวอินทรีย์ (กรมการข้าว) จำนวน 450,000 ไร่
- ส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ในเขตปฏิรูปที่ดินภาคเหนือตอนบน (สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม) จำนวน 800 ไร่

8) มาตรการ/แนวทางลดปริมาณอ้อยไฟไหม้ ฤดูกาลผลิต 2563/64 สำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย กระทรวงอุตสาหกรรม ได้กำหนดแนวทางการดำเนินงาน เพื่อแก้ไขปัญหาอ้อยไฟไหม้ (ภาคผนวกที่ 2.6) ดังนี้

- จัดหาเครื่องสางใบอ้อย ให้เกษตรกรยืมใช้เก็บเกี่ยวผลผลิต ทดแทนการเก็บเกี่ยวด้วยแรงงานและการเผา ไม่น้อยกว่า 80 เครื่อง

- มาตรการหักเงินจากอ้อยไฟไหม้ 30 บาท ต่อดันอ้อย

- มาตรการกำหนดโควตาซื้ออ้อยไฟไหม้ของโรงงาน ไม่เกิน 20% ของปริมาณรับซื้ออ้อยทั้งฤดูกาลของโรงงานนั้น ๆ

- การสนับสนุนค่าใช้จ่ายให้แก่เกษตรกรชาวไร่อ้อยที่ตัดอ้อยสด โดยสนับสนุนค่าแรงและค่าใช้จ่ายในการจัดการวัสดุ 130 บาทต่อดันอ้อย

9) ส่งเสริมการใช้เครื่องจักรทั้งการเก็บเกี่ยวและการรวบรวมชีวมวลในไร่อ้อย

10) สนับสนุนการรวมกลุ่มเกษตรกรเป็นสหกรณ์หรือวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้เกิดการระดมทุนและร่วมกันใช้เครื่องจักรแทนการเผาไร่ (กรมส่งเสริมสหกรณ์และกรมส่งเสริมการเกษตร)

11) ผลักดันมาตรฐานสินค้าเกษตรปลอดการเผา พร้อมทั้งระบบตรวจสอบย้อนกลับ (กรมวิชาการเกษตร และสำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ)

1.3 การเตรียมการและการจัดทำพื้นที่เสี่ยง

1) จัดทำข้อมูลพื้นที่เปราะบางเพื่อระบุพิกัดการเผ่าระวัง

2) เตรียมความพร้อมเครื่องมือ เพื่อแก้ไขปัญหาการเผาในพื้นที่เกษตรกรรม ได้แก่ รวบรวมครุภัณฑ์ และจัดทำทะเบียน จัดหาเครื่องมือและอุปกรณ์ สำหรับการป้องกันและดับไฟ (เครื่องพ่นละอองน้ำ อากาศยานไร้คนขับ ฯลฯ)

3.3) ระดมสรรพกำลังเครือข่ายอาสาสมัครเกษตร

3.4) จัดตั้งชุดปฏิบัติการ/หน่วยเคลื่อนที่เร็ว เผ่าระวังและป้องกันการลักลอบเผาในพื้นที่เกษตรกรรมแบ่งเป็นระดับจังหวัด และระดับอำเภอ

2. การยับยั้ง/เผชิญเหตุ

1) ติดตามและเผ่าระวังจุดความร้อน (Hotspot) และพื้นที่เสี่ยงต่อการเกิดการเผาในพื้นที่เกษตรกรรม และแจ้งเตือนสถานการณ์หมอกควัน

2) สนับสนุน และประสานการปฏิบัติงานร่วมกับศูนย์อำนวยการฯ จังหวัด รวมทั้งประสานการบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มข้นในช่วงเวลาห้ามเผา โดยจังหวัดออกมาตรการ/ประกาศจังหวัด และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น(อปท.) ออกข้อบัญญัติควบคุมการเผาทุกพื้นที่สำหรับพื้นที่ชุมชน พื้นที่เกษตร

3) ให้อาสาสมัครเกษตรประจำหมู่บ้าน (อกม.) และเครือข่ายอาสาสมัครเกษตร แจ้งเหตุให้ศูนย์รับแจ้งเหตุในพื้นที่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือกำนัน/ผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่ทราบทันทีเมื่อเกิดเหตุการณ์เผาในพื้นที่เกษตรกรรม

4) ปฏิบัติการฝนหลวงเพื่อแก้ไขปัญหาหมอกควันและไฟป่า (กุมภาพันธ์ – กันยายน 2564) ปฏิบัติการฝนหลวง และตัดแปรสภาพอากาศเพื่อลดความหนาแน่นของหมอกควัน ผุ่นละอองขนาดเล็ก

(PM10 และ PM2.5) รวมทั้งการเพิ่มความเข้มข้นให้กับพื้นที่ป่าไม้เพื่อป้องกันการเกิดปัญหาไฟป่า โดยจัดตั้งหน่วยเคลื่อนที่เร็ว หน่วยปฏิบัติการภาคเหนือ และหน่วยปฏิบัติการภาคใต้ ตามแต่ละช่วงเวลา (ภาคผนวก 2.7)

- 5) สนับสนุนรถบรรทุกน้ำในกรณีเกิดไฟไหม้ในพื้นที่ป่าและพื้นที่เกษตรกรรม
- 6) ฉีดละอองน้ำเพื่อลดการฟุ้งกระจายของฝุ่นละออง ในบริเวณพื้นที่ชุมชนใกล้เคียง โดยกรมชลประทานจัดเตรียมรถบรรทุกน้ำ 503 คัน และรถฉีดพ่นละอองน้ำ 3 คัน

3. การแก้ไข/ฟื้นฟู

โดยส่วนราชการในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ร่วมถอดบทเรียนเหตุการณ์ไฟป่าหมอกควันการประชาสัมพันธ์สร้างการรับรู้ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การบริหารจัดการในพื้นที่ และการยับยั้ง/เผชิญเหตุ เพื่อประเมินผลการปฏิบัติงานและทบทวนกำหนดแผนปฏิบัติการในปีถัดไป

8. กลไกการขับเคลื่อน

ระดับนโยบาย

- คณะทำงานป้องกันและเฝ้าระวังการเผาเศษซากพืชหรือวัชพืช และเศษวัสดุทางการเกษตรในพื้นที่การเกษตร โดยมีปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นประธาน ผู้อำนวยการสำนักแผนงานและโครงการพิเศษ สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นเลขานุการ

ระดับพื้นที่

- ผู้ตรวจราชการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กำกับดูแลและติดตามผลการดำเนินงานในระดับพื้นที่

- คณะอนุกรรมการพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ระดับจังหวัด โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน เกษตรและสหกรณ์จังหวัด เป็นเลขานุการ

- ศูนย์ติดตามและแก้ไขปัญหาภัยพิบัติด้านการเกษตรจังหวัด โดยมีเกษตรและสหกรณ์จังหวัด เป็นผู้อำนวยการศูนย์ หัวหน้ากลุ่มช่วยเหลือเกษตรกรและโครงการพิเศษ สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด เป็นเลขานุการศูนย์

9. แหล่งงบประมาณ งบประมาณรายจ่าย ประจำปีงบประมาณ 2564 ของหน่วยงาน

เงินกองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

10. ระยะเวลาดำเนินงาน ตั้งแต่ 1 มกราคม – 31 พฤษภาคม 2564

11. การรายงานสถานการณ์และผลการดำเนินงาน

1. ศูนย์ติดตามและแก้ไขปัญหาภัยพิบัติด้านการเกษตรระดับจังหวัด รายงานข้อมูลสถานการณ์ และผลการดำเนินงานรายงานต่อคณะอนุกรรมการพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ระดับจังหวัด และคณะทำงานป้องกันและเฝ้าระวังการเผาเศษซากพืชหรือวัชพืช และเศษวัสดุทางการเกษตรในพื้นที่การเกษตร ทุกสัปดาห์ ตามแบบฟอร์มการรายงาน (ภาคผนวกที่ 3)
 2. คณะทำงานป้องกันและเฝ้าระวังการเผาเศษซากพืชหรือวัชพืช และเศษวัสดุทางการเกษตรในพื้นที่การเกษตร ติดตามสถานการณ์ ประสานข้อมูลระหว่างศูนย์ติดตามฯ จังหวัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สรุปรายงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ทุกสัปดาห์
-

ภาคผนวก

1. พื้นที่เสี่ยงต่อการเผาในพื้นที่เกษตรกรรม ปี 2564

พื้นที่เสี่ยง (เปราะบาง) การเผาไหม้ในพื้นที่การใช้ประโยชน์ที่ดิน (ข้าว ข้าวโพด และอ้อย) ปี 256/64

รวมพื้นที่เปราะบางทั้งหมด	926,678	ไร่	แบ่งเป็น
1. พื้นที่เปราะบางมาก	172,073	ไร่	(ข้าว 34,819 ไร่ ข้าวโพด 132,979 ไร่ อ้อย 4,276 ไร่)
2. พื้นที่เปราะบางปานกลาง	465,048	ไร่	(ข้าว 97,593 ไร่ ข้าวโพด 360,233 ไร่ อ้อย 7,222 ไร่)
3. พื้นที่เปราะบางน้อย	289,557	ไร่	(ข้าว 80,496 ไร่ ข้าวโพด 206,230 ไร่ อ้อย 2,831 ไร่)

จังหวัด	รวมพื้นที่ (ไร่)	พื้นที่เปราะบางมาก (ไร่)				พื้นที่เปราะบางปานกลาง (ไร่)				พื้นที่เปราะบางน้อย(ไร่)			
		ข้าว	ข้าวโพด	อ้อย	รวม	ข้าว	ข้าวโพด	อ้อย	รวม	ข้าว	ข้าวโพด	อ้อย	รวม
เชียงราย	188,062	-	-	-	-	22,219	72,602	24	94,845	43,954	49,222	41	93,217
เชียงใหม่	36,889	705	3,035	-	3,739	400	14,553	3	14,956	477	17,690	26	18,194
แม่ฮ่องสอน	80,056	2,083	41,262	-	43,345	3,671	23,920	-	27,591	1,391	7,729	-	9,120
ลำพูน	31,533	2,121	10,575	40	12,735	7,370	6,106	101	13,577	1,253	3,944	23	5,221
ลำปาง	86,123	3,770	23,835	962	28,566	7,536	36,725	1,393	45,654	4,898	6,597	408	11,903
น่าน	135,793	1,533	31,681	-	33,214	468	49,171	-	49,640	2,375	50,563	-	52,939
แพร่	67,316	-	-	-	-	11,682	33,022	11	44,715	9,080	13,307	214	22,601
พะเยา	99,685	19,400	2,595	-	21,995	37,050	17,263	3	54,316	13,493	9,881	-	23,374
ตาก	201,221	5,207	19,997	3,274	28,478	7,197	106,870	5,687	119,754	3,575	47,296	2,118	52,989
รวม	926,678	34,819	132,979	4,276	172,073	97,593	360,233	7,222	465,048	80,496	206,230	2,831	289,557

พื้นที่เสี่ยงต่อการเผาในพื้นที่เกษตรกรรม ปี 2564

<https://bit.ly/2KsnPRZ>

ภาคผนวก

2. มาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหากการเผาในพื้นที่เกษตรกรรม

แผนงาน/โครงการ กิจกรรมตามมาตรการป้องกันการป้องกันและแก้ไขปัญหาการเผาในพื้นที่เกษตรกรรม

แผนงาน/โครงการ กิจกรรม	งบประมาณ (ล้านบาท)	เป้าหมาย	ระยะเวลาดำเนินการ	พื้นที่	หน่วยงาน
การป้องกัน					
1. การสร้างการรับรู้แก่เกษตรกร					
1.1 จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ - จัดทำสื่อถ่ายทอดความรู้พร้อมเผยแพร่และประชาสัมพันธ์การหยุดเผาในพื้นที่เกษตร			ม.ค.63 - ก.พ. 64		
1.2 จัดกิจกรรมรณรงค์การหยุดเผาในพื้นที่เกษตรกรรม และรณรงค์ส่งเสริมการใช้เศษวัสดุเพื่อทดแทนการเผา					
1.3 จัดหน่วยปฏิบัติการระดับพื้นที่ (Mobile Unit) เพื่อเยี่ยมเยียนเกษตรกร					
2.การดำเนินการเพื่อป้องกันการเผาในพื้นที่เกษตรกรรม					
2.1 โครงการส่งเสริมการหยุดเผาในพื้นที่เกษตร - สร้างเครือข่ายปลอดการเผาในพื้นที่เกษตร - นำร่องสาธิตเทคโนโลยีการจัดการเศษวัสดุการเกษตรทดแทนการเผา/ส่งเสริมการปรับเปลี่ยน การปลูกพืช เพื่อแก้ปัญหาการเผาบนพื้นที่สูงอย่างยั่งยืน	10.82	16,800 ราย 280 เครือข่าย	พ.ย.63 - มี.ค. 64 ม.ค.63 - พ.ค. 64	60 จังหวัด 10 จังหวัดภาคเหนือตอนบน 90 ตำบล	กสก.
2.2 โครงการส่งเสริมระบบวนเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน - ส่งเสริมการปลูกไม้ยืนต้น ไม้ป่า ไม้หายาก เพื่อทดแทนการเกษตรเชิงเดี่ยว	46.98	45,000 ไร่	ต.ค. 63- ก.ย. 64	72 จังหวัด	ส.ป.ก.
2.3 โครงการพัฒนาเทคโนโลยีนวัตกรรมเครื่องจักรกลและอุปกรณ์ด้านปศุสัตว์ (Motor Pool) - จัดตั้งศูนย์เครื่องจักรกลการเกษตรด้านปศุสัตว์ สำหรับให้บริการเกษตรกร - ถ่ายทอดการใช้เทคโนโลยีเครื่องจักรกลการเกษตรด้านปศุสัตว์ให้เกษตรกร	14.53	21,000 ไร่ 4,200 ราย	ต.ค. 63 - ก.ย. 64	7 จังหวัด	ปศ.
2.4 โครงการระบบส่งเสริมเกษตรแบบแปลงใหญ่ข้าว กิจกรรมการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและการป้องกันกำจัดศัตรูข้าวและภัยธรรมชาติ - ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าวอย่างยั่งยืนแก่เกษตรกร - ให้บริการเกษตรกรด้านวิชาการ ถ่ายทอดความรู้ ให้คำปรึกษา ติดตามข้อมูลสถานการณ์ข้าว แก้ไขปัญหาด้านข้าว และช่วยเหลือเกษตรกรผู้ประสบภัยพิบัติด้านการเกษตร	15.46	2,160 ราย 35,000 ราย	ธ.ค. 63 - ส.ค. 64	6 จังหวัด	กษ.
2.5 โครงการส่งเสริมการโคกลบและผลิตปุ๋ยอินทรีย์เพื่อลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก - โกลบต่อซัง - ผลิตปุ๋ยหมักสูตรพระราชทานจากเศษวัสดุการเกษตรในชุมชน	34.70	60,000 ไร่ 3,500 ตัน	พ.ย. 63 - เม.ย. 64 พ.ย. 63 - ส.ค. 64	9 จังหวัดภาคเหนือ	พด.
2.6 มาตรการ/แนวทางลดปริมาณอ้อยไฟไหม้ ฤดูกาลผลิต 63/64 - จัดหาเครื่องสางใบอ้อย ให้เกษตรกรยืมใช้เก็บเกี่ยวผลผลิต ทดแทนการเก็บเกี่ยวด้วยแรงงานและการเผา - มาตรการหักเงินจากอ้อยไฟไหม้ 30 บาท ต่อตันอ้อย - มาตรการกำหนดโควตารับซื้ออ้อยไฟไหม้ของโรงงาน ไม่เกิน 20% ของปริมาณรับซื้ออ้อยทั้งฤดูกาลของโรงงานนั้นๆ - การสนับสนุนค่าใช้จ่ายให้แก่เกษตรกรชาวไร่อ้อยที่ตัดอ้อยสด โดยสนับสนุนค่าแรงและค่าใช้จ่ายในการจัดการวัสดุ 130 บาทต่อตันอ้อย		ไม่ต่ำกว่า 80 เครื่อง	ธ.ค. 63 - มี.ค. 64		สอน.
2.7 ส่งเสริมการใช้เครื่องจักรทั้งการเก็บเกี่ยวและการรวบรวมขีวมวลในไร่อ้อย			ต.ค. 63 - ก.ย. 64		
2.8 สนับสนุนการรวมกลุ่มเกษตรกรเป็นสหกรณ์หรือวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้เกิดการระดมทุนและร่วมกันใช้เครื่องจักรแทนการเผาไร่			ต.ค. 63 - ก.ย. 64		กสก. กสส.
2.9 โครงการยกระดับคุณภาพมาตรฐานสินค้าเกษตรสู่มาตรฐาน GAP - ยกระดับคุณภาพมาตรฐานสินค้าข้าว	60.48	65,000 แปลง			กษ.

แผนงาน/โครงการ กิจกรรม	งบประมาณ (ล้านบาท)	เป้าหมาย	ระยะเวลาดำเนินการ	พื้นที่	หน่วยงาน
- พัฒนาคุณภาพสินค้าเกษตรสู่มาตรฐาน	53.69	10,000 ราย			กสก.
- ตรวจสอบแหล่งผลิตเพื่อรับรองมาตรฐานตามระบบการจัดการคุณภาพ GAP พืช	164.97	120,000 ฟาร์ม			วก.
2.10 ส่งเสริมเกษตรกรอินทรีย์					
- พัฒนาการผลิตเกษตรกรอินทรีย์	8.92	4000 ราย			กสก.
- ส่งเสริมเกษตรกรผู้ผลิตเกษตรกรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS)	23.29	8,250 ไร่			พด.
- ส่งเสริมการผลิตข้าวอินทรีย์	659.06	450,000 ไร่			กข.
- ส่งเสริมเกษตรกรอินทรีย์ในเขตปฏิรูปที่ดินภาคเหนือตอนบน	3.90	800 ไร่			ส.ป.ก.
2.11 ผลักดันมาตรฐานสินค้าเกษตรปลอดภัยการเผา พร้อมทั้งระบบตรวจสอบย้อนกลับ			ต.ค. 63 - ก.ย. 64		กวก. มกอช.
3 เผ่าระวังพื้นที่เสี่ยง					
3.1 จัดทำข้อมูลจุดความร้อน (Hotspot) พื้นที่เผาไหม้ (Burn Scar) เพื่อระบุพิกัดการเผ่าระวัง			พ.ย. 63 - ธ.ค. 64		กสก. พด.
- จัดทำข้อมูลเพื่อจัดส่งให้จังหวัดส่งการในพื้นที่					
3.2 เตรียมความพร้อมเครื่องมือ เพื่อดำเนินการเผ่าระวัง และป้องกันการลักลอบเผาในพื้นที่เกษตรกรรม					
- รวบรวมครุภัณฑ์ และจัดทำทะเบียน					
- จัดหาเครื่องมือและอุปกรณ์ สำหรับการป้องกันและดับไฟ (เครื่องพ่นละอองน้ำ อากาศยานไร้คนขับ ฯลฯ)					
3.3 ระดมสรรพกำลังเครือข่ายอาสาสมัครเกษตร			ม.ค. - พ.ค. 64		
3.4 จัดตั้งชุดปฏิบัติการหน่วยเคลื่อนที่เร็ว เผ่าระวังและป้องกันการลักลอบเผาในพื้นที่เกษตรกรรม					
- ระดับจังหวัด					
- ระดับอำเภอ					
การยับยั้ง/เผชิญเหตุ					
1. ติดตามและเผ่าระวังจุดความร้อน (Hotspot) และพื้นที่เสี่ยงต่อการเกิดการเผาในพื้นที่เกษตรกรรม และแจ้งเตือนสถานการณ์หมอกควัน					
2. สนับสนุน และประสานการปฏิบัติงานร่วมกับศูนย์อำนวยการฯ จังหวัด รวมทั้งประสานการบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มข้นในช่วงเวลาห้ามเผา โดยจังหวัดออกมาตรการ/ประกาศจังหวัด และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น(อปท.) ออกข้อบัญญัติควบคุมการเผาทุกพื้นที่สำหรับพื้นที่ชุมชน พื้นที่เกษตร การเผาริมทาง			ม.ค. - พ.ค. 64		
3. ให้อาสาสมัครเกษตรประจำหมู่บ้าน (อกม.) และเครือข่ายอาสาสมัครเกษตร แจ้งเหตุให้ศูนย์รับแจ้งเหตุในพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือกำนัน/ผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่ทราบทันทีเมื่อเกิดเหตุการณ์เผาในพื้นที่เกษตรกรรม			ม.ค. - พ.ค. 64		
4. ปฏิบัติการฝนหลวงเพื่อแก้ไขปัญหาหมอกควันและไฟป่า			พ.ย. 63 - ส.ค. 64		ฝล.
- หน่วยเคลื่อนที่เร็ว			พ.ย.63 - ม.ค.64		
- หน่วยปฏิบัติการภาคเหนือ			ก.พ. - เม.ย. 64		
- หน่วยปฏิบัติการภาคใต้			พ.ค. - ก.ย. 64		
5. สนับสนุนเครื่องสูบน้ำขนาดใหญ่ในกรณีเกิดไฟไหม้ในพื้นที่ป่าและพื้นที่เกษตรกรรม			ม.ค. - พ.ค. 64		ชป.
6. ผลิตละอองน้ำเพื่อลดการฟุ้งกระจายของฝุ่นละออง ในบริเวณพื้นที่ชุมชนใกล้เคียง			ม.ค. - พ.ค. 64		ชป.
การแก้ไข/ฟื้นฟู					
1. ถอดบทเรียนเหตุการณ์ไฟป่าหมอกควัน เพื่อทบทวนแผนปฏิบัติการในปีถัดไป			พ.ค. - ก.ย. 64		ทุกส่วนราชการ

โครงการส่งเสริมการหยุดเผาในพื้นที่เกษตร

1. ความเชื่อมโยง

1.1 ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี ยุทธศาสตร์ที่ 5 : ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

ประเด็นยุทธศาสตร์ : พัฒนาพื้นที่เมือง ชนบท เกษตรกรรมและอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ มุ่งเน้นความเป็นเมืองที่เติบโตอย่างต่อเนื่อง

ประเด็นยุทธศาสตร์ชาติย่อย : การจัดการมลพิษที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และสารเคมีในภาคเกษตรทั้งระบบให้เป็นไปตามมาตรฐานสากลและค่ามาตรฐานสากล

1.2 แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ : (18) การเติบโตอย่างยั่งยืน แผนย่อย : การจัดการมลพิษที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และสารเคมีในภาคเกษตรทั้งระบบให้เป็นไปตามมาตรฐานสากล

1.3 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ยุทธศาสตร์ที่ 4 การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน เป้าหมายที่ 3 สร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี ลดมลพิษ และลดผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนและระบบนิเวศ ข้อ 3 แนวทางการพัฒนาที่มีความสำคัญสูงและสามารถผลักดันสู่การปฏิบัติ ข้อ 3.2 แก้ไขปัญหาวิกฤติสิ่งแวดล้อม 3.3.3 แก้ไขปัญหาวิกฤติหมอกควันไฟป่าในเขตภาคเหนือและภาคใต้

1.4 แผนปฏิรูปประเทศ : ด้านเศรษฐกิจ

1.5 นโยบายรัฐบาล ด้านที่ 10 การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อสร้างการเติบโตอย่างยั่งยืน

1.6 นโยบายเร่งด่วน : แผนปฏิบัติการขับเคลื่อนวาระแห่งชาติ “การแก้ไขปัญหาหมอกควันฝุ่นละออง”

2. หลักการและเหตุผล

ในปัจจุบันประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนได้ประสบปัญหาหมอกควันปกคลุมและเกิดมลพิษทางอากาศเป็นประจำทุกปี โดยมีสาเหตุหลักมาจากการเผาในที่โล่งทั้งในพื้นที่ป่าและพื้นที่การเกษตร ซึ่งการเผาดังกล่าว ส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของประชาชนและเศรษฐกิจของประเทศเป็นอย่างมาก รวมทั้งยังส่งผลเสียต่อการทำอาชีพการเกษตรโดยตรง กล่าวคือ ทำให้ดินเสื่อมโทรมขาดความอุดมสมบูรณ์ ส่งผลให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น ผลผลิตที่ได้รับต่ำกว่าที่ควรจะเป็น รัฐบาลจึงได้ให้ความสำคัญในการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยมอบหมายให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์รับผิดชอบดำเนินการควบคุมการเผาในพื้นที่การเกษตร และมอบหมายให้กรมส่งเสริมการเกษตรดำเนินการส่งเสริมการหยุดเผาในพื้นที่การเกษตร ที่มีเป้าหมายในการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจให้เกษตรกรตระหนักถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้น และนำเสนอทางเลือกในการใช้เทคโนโลยีการเกษตรทดแทนการเผา สร้างการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการป้องกันและแก้ปัญหามลพิษจากการเผา รวมทั้งสร้างต้นแบบในการทำการเกษตรปลอดการเผาเพื่อสนับสนุนการหยุดเผาในพื้นที่การเกษตรในระยะต่อไป

3.วัตถุประสงค์

ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนเกษตรเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาการเผาในพื้นที่การเกษตร

4. เป้าหมายการดำเนินโครงการ

4.1 เกษตรกร จำนวน 16,800 ราย

4.2 เครื่องขยายเกษตรกรปลอดการเผาเพื่อสร้างกลไกในการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาการเผาในพื้นที่การเกษตร รวม 280 เครื่องขยาย ในพื้นที่ 60 จังหวัด ประกอบด้วย

- จำนวน 90 ตำบลใน 10 จังหวัดภาคเหนือที่มีประสบปัญหารุนแรง ประกอบด้วย จังหวัดน่าน เชียงราย ตาก ลำปาง พะเยา แพร่ เชียงใหม่ ลำพูน แม่ฮ่องสอน และจังหวัดอุดรดิตถ์

- จำนวน 164 ศพก. ในพื้นที่ 44 จังหวัดนอกเหนือจาก 10 จังหวัดเดิม ที่มีพื้นที่การเผาสูง ประกอบด้วย จังหวัดกาญจนบุรี กาฬสินธุ์ ขอนแก่น ชัยภูมิ นครนายก นครพนม นครราชสีมา นครสวรรค์ บุรีรัมย์ ปราจีนบุรี พิจิตร เพชรบูรณ์ ร้อยเอ็ด ลพบุรี สกลนคร อุดรธานี กำแพงเพชร พระนครศรีอยุธยา พิษณุโลก มหาสารคาม ยโสธร ศรีสะเกษ สุโขทัย สุพรรณบุรี สุรินทร์ อุบลราชธานี ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ชัยนาท ราชบุรี เลย สระแก้ว สระบุรี หนองบัวลำภู อำนาจเจริญ อุทัยธานี จันทบุรี บึงกาฬ ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี มุกดาหาร สุราษฎร์ธานี หนองคาย และจังหวัดอ่างทอง

- จำนวน 26 ศพก. ในพื้นที่เขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล รวม 6 จังหวัด ประกอบด้วย กรุงเทพมหานคร จังหวัดนครปฐม นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรสาคร และจังหวัดสมุทรปราการ

5. พื้นที่ดำเนินการ

พื้นที่ 60 จังหวัด ประกอบด้วย

5.1 พื้นที่ 10 จังหวัดภาคเหนือที่มีประสบปัญหารุนแรง ประกอบด้วย จังหวัดน่าน เชียงราย ตาก ลำปาง พะเยา แพร่ เชียงใหม่ ลำพูน แม่ฮ่องสอน และจังหวัดอุดรดิตถ์

5.2 พื้นที่ 44 จังหวัดนอกเหนือจาก 10 จังหวัดเดิม ที่มีพื้นที่การเผาสูง ประกอบด้วย จังหวัดกาญจนบุรี กาฬสินธุ์ ขอนแก่น ชัยภูมิ นครนายก นครพนม นครราชสีมา นครสวรรค์ บุรีรัมย์ ปราจีนบุรี พิจิตร เพชรบูรณ์ ร้อยเอ็ด ลพบุรี สกลนคร อุดรธานี กำแพงเพชร พระนครศรีอยุธยา พิษณุโลก มหาสารคาม ยโสธร ศรีสะเกษ สุโขทัย สุพรรณบุรี สุรินทร์ อุบลราชธานี ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ชัยนาท ราชบุรี เลย สระแก้ว สระบุรี หนองบัวลำภู อำนาจเจริญ อุทัยธานี จันทบุรี บึงกาฬ ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี มุกดาหาร สุราษฎร์ธานี หนองคาย และจังหวัดอ่างทอง

5.3 พื้นที่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล รวม 6 จังหวัด ประกอบด้วย กรุงเทพมหานคร จังหวัดนครปฐม นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรสาคร และจังหวัดสมุทรปราการ

6. กิจกรรม และวิธีการดำเนินงาน

6.1 พัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่ด้านการส่งเสริมการหยุดเผาในพื้นที่การเกษตร โดยการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาเจ้าหน้าที่และเตรียมความพร้อมในการดำเนินงานโครงการ มีเป้าหมาย จำนวน 1 ครั้ง

6.2 สร้างเครื่องขยายเกษตรกรปลอดการเผาเพื่อขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาการเผาในพื้นที่การเกษตร โดยใช้กลไกของ ศพก. และพื้นที่ส่งเสริมการเกษตรแปลงใหญ่ ในการดำเนินการ มีวิธีการ ดังนี้

(1) วิเคราะห์ปัญหา สถานการณ์การผลิต และความพร้อมของชุมชน เพื่อคัดเลือกพื้นที่และบุคคลเป้าหมายโครงการ

(2) ถ่ายทอดความรู้และพัฒนาศักยภาพเกษตรกร ส่งเสริมให้มีจัดการเศษวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรทดแทนการเผาทำลาย ปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตจากเดิม มุ่งสู่การทำเกษตรปลอดการเผาที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รวมทั้งพัฒนาศักยภาพเกษตรกรให้สามารถเป็นวิทยากรด้านการทำการเกษตรปลอดการเผา มีเกษตรกรเป้าหมาย รวม 16,800 ราย ในพื้นที่

(2.1) **พื้นที่ 10 จังหวัดภาคเหนือตอนบน**

กลุ่มนำร่องกลุ่มใหม่บนพื้นที่สูง 10 กลุ่มๆ ละ 60 ราย ใน 10 ตำบล

กลุ่มนำร่องกลุ่มใหม่บนพื้นที่ราบ และ/หรือพื้นที่สูง 20 กลุ่มๆ ละ 60 ราย ใน 20 ตำบล

กลุ่มนำร่องกลุ่มเดิม (ปี 62 และปี 63) รวม 60 กลุ่มๆ ละ 60 ราย ใน 60 ตำบล

(2.2) **พื้นที่ 44 จังหวัดที่มีการเผาในพื้นที่การเกษตรสูง**

ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) กลุ่มใหม่ 96 แห่งๆ ละ

60 ราย

ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) กลุ่มเดิม (ปี 62 และปี 63)

รวม 68 แห่งๆ ละ 60 ราย

(2.3) **พื้นที่ในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล (6 จังหวัด)**

ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) กลุ่มใหม่ 14 แห่งๆ ละ

60 ราย

ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) กลุ่มเดิม (ปี 63)

รวม 12 แห่งๆ ละ 60 ราย

โดยมีรายละเอียดของหลักสูตร ดังนี้

- ความรู้ความรู้อันฐานด้านการหยุดเผาในพื้นที่การเกษตร ผลกระทบที่เกิดจากการเผาในพื้นที่การเกษตร นำเสนอทางเลือกและสาธิตการใช้เทคโนโลยีการเกษตรทดแทนการเผาแก่เกษตรกรเป้าหมาย เพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติและจิตสำนึกของเกษตรกรให้ยอมรับการทำเกษตรแบบปลอดการเผา

- สร้างและพัฒนาวิทยากรด้านการทำการเกษตรปลอดการเผา

- ประกาศรับรองเกษตรกรและแต่งตั้งให้วิทยากรเกษตรด้านการทำการเกษตรปลอดการเผา และแจ้งให้หน่วยงานท้องถิ่นและสมาชิกชุมชนรับทราบ เพื่อเป็นการสนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการทำงานของวิทยากรเกษตรฯ

- ส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มของเกษตรกรเพื่อสร้างเครือข่ายเกษตรกรปลอดการเผา โดยคัดเลือกและแต่งตั้งผู้แทนเกษตรกรเพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการป้องกันและแก้ไขปัญหาการเผาในพื้นที่การเกษตรของตำบลนำร่อง วิเคราะห์ปัญหา ความพร้อมของชุมชน และจัดทำแผนชุมชนด้านการแก้ไขปัญหาการเผาในพื้นที่เกษตร รวมทั้งสร้างมาตรการทางสังคม กฎ ระเบียบ ข้อตกลงของชุมชนเพื่อสนับสนุนการแก้ไขปัญหาฯ ตลอดจนประมวลสรุปองค์ความรู้/ภูมิปัญญาท้องถิ่น และกำหนดแผนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาวิธีการผลิต มุ่งสู่การทำเกษตรปลอดการเผา รวมทั้งวางแผนและกำหนดวิธีการแก้ไขปัญหาการเผาฯ ปี 2564 ทั้งนี้ ควรจัดให้มีการให้สัตยาบันหยุดการเผาฯ ธรรมนูญ ประชาสัมพันธ์ กระตุ้นเตือน และควบคุมไม่ให้เกิดการเผาในพื้นที่เกษตรในพื้นที่เป้าหมายอย่างต่อเนื่อง

(3) นำร่องสาธิตเทคโนโลยีการจัดการเศษวัสดุการเกษตรทดแทนการเผา/ส่งเสริมการปรับเปลี่ยนการปลูกพืชเพื่อแก้ปัญหาการเผาบนพื้นที่สูงอย่างยั่งยืน (เฉพาะพื้นที่นำร่องกลุ่มใหม่)

(3.1) **พื้นที่ 10 จังหวัดภาคเหนือตอนบน** (เฉพาะกลุ่มนำร่องกลุ่มใหม่บนพื้นที่สูง

10 ตำบล) ให้จัดทำแปลงเรียนรู้เพื่อเป็นต้นแบบการส่งเสริมปลูกไม้ผลไม้ยืนต้นเศรษฐกิจทดแทนการปลูกข้าวโพดบนพื้นที่สูง เช่น อะโวคาโด มะคาเดเมีย ใฝ่ กาแฟ หรืออื่นๆ ตามความต้องการของชุมชน และ/หรือที่มีตลาดรองรับ โดยเชื่อมโยงกับศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตร (เกษตรที่สูง) ในเขตความรับผิดชอบหรือหน่วยงานพันธมิตรอื่นที่พร้อมร่วมบูรณาการ จำนวนไม่น้อยกว่า 15 ไร่/ตำบล (ไม่จำเป็นต้องเป็นแปลงเดียว)

(3.2) **พื้นที่กลุ่มใหม่ที่นอกเหนือจากกลุ่มข้อ 4.1** ใน 10 จังหวัดภาคเหนือตอนบน (20 ตำบล) ในพื้นที่ 44 จังหวัดที่มีการเผาในพื้นที่เกษตรสูง (96 ศพก.) และพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล (14 ศพก.) ให้สาธิตการใช้เทคโนโลยีการจัดการเศษวัสดุทางการเกษตรทดแทนการเผาที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ เพื่อใช้เป็นจุดเรียนรู้และศึกษาดูงานในด้านการทำการเกษตรปลอดการเผา เช่น จัดทำแปลงเรียนรู้การไถกลบตอซังทดแทนการเผา ทำปุ๋ยหมัก เพาะเห็ดฟาง ผลิตอาหารสัตว์ ผลิตถ่านอัดแท่ง หรือการปลูกพืชทดแทน เป็นต้น

(4) ติดตาม ให้ความช่วยเหลือ แก้ไขปัญหาเพื่อสนับสนุนการควบคุมการเผาในพื้นที่การเกษตร
6.3 ธารรงค์ เผยแพร่ และประชาสัมพันธ์กระตุ้นจิตสำนึกของเกษตรกรให้หยุดเผาในพื้นที่การเกษตร โดย

(1) จัดให้มีการ **ธารรงค์ลดการเผาในท้องถิ่น** โดยบูรณาการกับสำนักงานเกษตรจังหวัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ในช่วงวิกฤตปัญหาหมอกควัน (ระหว่างเดือนธันวาคม 2563 - กุมภาพันธ์ 2564) โดยการถ่ายทอดความรู้ เผยแพร่ข้อมูลแก่เกษตรกรในชุมชน จำนวน 5 ครั้ง ดำเนินการโดยสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรที่ 1 จังหวัดชัยนาท, สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรที่ 2 จังหวัดราชบุรี, สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรที่ 3 จังหวัดระยอง, สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรที่ 4 จังหวัดขอนแก่น และสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรที่ 6 จังหวัดเชียงใหม่ หน่วยงานละ 1 ครั้ง โดยพิจารณาพื้นที่จัดงานให้เป็นจุดศูนย์กลางในการสร้างการรับรู้ให้ครอบคลุมพื้นที่ความรับผิดชอบให้มากที่สุด และพิจารณาเรียนเชิญผู้บริหารกรมส่งเสริมการเกษตรเป็นประธานเป็นลำดับแรก (ถ้าเป็นไปได้) มีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

(1.1) วัตถุประสงค์

(1.1.1) สร้างการรับรู้ให้เกษตรกรตระหนักถึงผลกระทบจากการเผาในพื้นที่การเกษตร

(1.1.2) นำเสนอทางเลือกการใช้ประโยชน์จากเศษวัสดุทางการเกษตร และเทคโนโลยีทางการเกษตรทดแทนการเผา เพื่อเกษตรกรสามารถปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตไปสู่ “ทำการเกษตรแบบปลอดการเผา”

(1.2) หลักคิดของการจัดงาน

(1.2.1) ถ่ายทอดความรู้แบบเห็นของจริง

(1.2.2) เกษตรกรได้รับความรู้ถึงผลกระทบจากการเผาในพื้นที่การเกษตร และมีทางเลือกในการใช้ประโยชน์จากเศษวัสดุทางการเกษตร และเทคโนโลยีทางการเกษตรทดแทนการเผา มาปรับใช้ในการ “ทำการเกษตรแบบปลอดการเผา”

(1.3) เป้าหมายและประเด็นการนำเสนอ

(1.3.1) เกษตรกรเข้าร่วมงาน จำนวนไม่น้อยกว่า 100 ราย ที่อยู่ในพื้นที่เสี่ยงต่อการเผาในพื้นที่การเกษตร

(1.3.2) นำเสนอทางเลือกการใช้ประโยชน์จากเศษวัสดุทางการเกษตร และเทคโนโลยีทางการเกษตรทดแทนการเผา ให้สอดคล้องกับกิจกรรมการผลิตในพื้นที่ เพื่อให้เกษตรกรนำไปปรับใช้ในการทำการเกษตรของตนเอง

(1.4) กิจกรรมหลัก

(1.4.1) การสาธิตการใช้ประโยชน์จากเศษวัสดุทางการเกษตร และเทคโนโลยีทางการ

เกษตรทดแทนการเผา

กิจกรรม การผลิตในพื้นที่	ตัวอย่างกิจกรรมการสาธิต การใช้ประโยชน์จากเศษวัสดุทางการเกษตร และเทคโนโลยีทางการเกษตรทดแทนการเผา		
ข้าว	<ul style="list-style-type: none"> ■ การเพาะเห็ดฟาง ■ การจัดการเศษวัสดุด้วยเครื่องอัดฟางก้อน 	<ul style="list-style-type: none"> ■ การเถือกลบตอซัง ■ การผลิตอาหารสัตว์ 	<ul style="list-style-type: none"> ■ การผลิตปุ๋ยหมัก/ ปุ๋ยอินทรีย์/วัสดุปลูก ■ การแปรรูปเป็นของใช้ และของประดับ
ข้าวโพด	<ul style="list-style-type: none"> ■ การผลิตถ่านอัดแท่งจากซังข้าวโพด 		
อ้อย	<ul style="list-style-type: none"> ■ การตัดอ้อยสดด้วยรถตัดอ้อย ■ การจัดการเศษวัสดุด้วยเครื่องม้วนใบอ้อย ■ การสางใบอ้อยด้วยเครื่องสางใบอ้อย รองรับการใช้แรงงานตัด 		

(1.4.2) การจัดนิทรรศการประกอบที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเนื้อหาควรเกี่ยวเนื่องกับประเด็นการถ่ายทอดความรู้ (เช่น ความรู้เรื่องฝุ่น PM₁₀, PM_{2.5}, ผลกระทบจากการเผาต่าง ๆ เช่น ทำลายโครงสร้างดิน ทำลายอินทรีย์วัตถุ ด้านสุขภาพอนามัย, งานศึกษาวิจัยด้านเทคโนโลยีทางการเกษตรทดแทนการเผาต่างๆ เป็นต้น) ทั้งนี้ สามารถพิจารณาได้ตามความเหมาะสม โดยควรประสานหน่วยงานในพื้นที่ร่วมบูรณาการ เช่น สถานีพัฒนาที่ดินจังหวัด สำนักงานพลังงานจังหวัด สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด สถาบันการศึกษา เป็นต้น

(1.4.3) การให้บริการแก่เกษตรกร จากหน่วยงานต่างๆ ทั้งจากกรมส่งเสริมการเกษตร และหน่วยงานร่วมบูรณาการในพื้นที่ เช่น การให้บริการด้านการเกษตร การให้บริการด้านสาธารณสุข เป็นต้น

(1.5) งบประมาณการจัดงาน สำหรับเป็นค่าใช้จ่าย ดังนี้

(1.5.1) ค่าจัดเตรียมสถานที่ เช่น เต็นท์ เก้าอี้ สถานี/ฐานเรียนรู้/แปลงสาธิต ฯลฯ

(1.5.2) ค่าใช้จ่ายในส่วนพิธีการ (ถ้ามี)

(1.5.3) ค่าวัสดุสาธิต, นิทรรศการ, สื่อประชาสัมพันธ์ ฯลฯ

(1.5.4) ค่าอาหาร และเครื่องดื่ม สำหรับเกษตรกรและผู้ร่วมงาน

(1.5.5) ค่าพาหนะเกษตรกร (ถ้ามี)

โดยเบิกจ่ายตามหลักเกณฑ์ที่ระเบียบกำหนด

(2) จัดทำสื่อถ่ายทอดความรู้พร้อมเผยแพร่และประชาสัมพันธ์การหยุดการเผาในพื้นที่การเกษตร เช่น ป้ายคัทเอ้าท์ แผ่นพับ จำนวน 60 จังหวัด

7. แผนปฏิบัติงาน

ลำดับ ที่	กิจกรรม/ขั้นตอน	แผนปฏิบัติงาน											
		ปี 2563			ปี 2564								
		ต.ค. 63	พ.ย. 63	ธ.ค. 63	ม.ค. 64	ก.พ. 64	มี.ค. 64	เม.ย. 64	พ.ค. 64	มิ.ย. 64	ก.ค. 64	ส.ค. 64	ก.ย. 64
1.	พัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่และเตรียมความพร้อมการดำเนินงานโครงการ												
1.1	จัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาเจ้าหน้าที่และเตรียมความพร้อมในการดำเนินงานโครงการ	←→											
2.	สร้างเครือข่ายเกษตรกรปลอดการเผา												
2.1	ถ่ายทอดความรู้และพัฒนาศักยภาพเกษตรกรให้สามารถเป็นวิทยากรด้านการทำการเกษตร												
	2.1.1 พื้นที่ 10 จังหวัดภาคเหนือตอนบน 20 ตำบล		←→	←→	←→								
	2.1.2 พื้นที่ 44 จังหวัดที่มีการเผาสูง 164 ศพก. และพื้นที่ในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล รวม 6 จังหวัด 26 ศพก. รวม 50 จังหวัด 190 ศพก.		←→	←→	←→								
2.2	นาร่องสาคเทคโนโลยีการจัดการเศษวัสดุการเกษตรทดแทนการเผา/ส่งเสริมการปรับเปลี่ยนการปลูกพืช เพื่อแก้ปัญหาการเผาบนพื้นที่สูงอย่างยั่งยืน (เฉพาะพื้นที่นาร่องกลุ่มใหม่)				←→	←→	←→	←→					
2.3	ติดตาม ให้ความช่วยเหลือ และสนับสนุนการดำเนินงาน	←→	←→	←→	←→	←→	←→	←→	←→	←→	←→	←→	←→
3.	รณรงค์ เผยแพร่ และประชาสัมพันธ์												
3.1	รณรงค์ลดการเผาในที่ถองถิ่น				←→	←→	←→	←→					
3.2	จัดทำสื่อถ่ายทอดความรู้พร้อมเผยแพร่และประชาสัมพันธ์การหยุดการเผาในพื้นที่การเกษตร				←→	←→							

8. งบประมาณรวมทั้งสิ้น 20 ปี 379,532,000 บาท

8.1	ปีงบประมาณ พ.ศ. 2561	จำนวน	16,823,000 บาท
8.2	ปีงบประมาณ พ.ศ. 2562	จำนวน	16,203,000 บาท
8.3	ปีงบประมาณ พ.ศ. 2563	จำนวน	15,688,000 บาท
8.4	ปีงบประมาณ พ.ศ. 2564	จำนวน	10,818,000 บาท
8.5	ปีงบประมาณ พ.ศ. 2565	จำนวน	20,000,000 บาท
8.6	ปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 - 2580	จำนวน	300,000,000 บาท

9. ตัวชี้วัดโครงการ (ระบุตัวชี้วัดให้ชัดเจน)

- เชิงปริมาณ

(1) เจ้าหน้าที่กรมส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ 60 จังหวัด จำนวนไม่น้อยกว่า 140 คน มีความพร้อมในการดำเนินงานถ่ายทอดความรู้ด้านการหยุดเผาในพื้นที่การเกษตร

(2) เกษตรกรได้รับการถ่ายทอดความรู้ ไม่น้อยกว่า 16,800 ราย

(3) มีเครือข่ายเกษตรกรปลอดการเผาในพื้นที่ 280 แห่ง

- เชิงคุณภาพ

(1) เกษตรกรมีการลดต้นทุนจากการใช้เศษวัสดุทางการเกษตรมาผลิตปุ๋ยหมักทดแทนการเผา และการใช้อินทรีย์วัตถุปรับปรุงบำรุงดินทำให้โครงสร้างดินดีขึ้น

(2) พื้นที่เผาไหม้ และจุดความร้อน (hotspot) ลดลง ส่งผลให้สุขอนามัยของประชาชนดีขึ้น

10. ผลผลิต ผลลัพธ์

ผลผลิต (output)

- (1) เกษตรกรได้รับการถ่ายทอดความรู้ ไม่น้อยกว่า 16,800 ราย
- (2) มีเครือข่ายเกษตรกรปลอดการเผา 90 ตำบล และ 190 ศพก. ในพื้นที่ 60 จังหวัด

ผลลัพธ์ (outcome)

เกษตรกรที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ ไม่น้อยกว่าร้อยละ 60 มีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถนำความรู้ที่ได้รับปฏิบัติ ส่งผลให้เกิดพื้นที่การเกษตรปลอดการเผาลดลงจากปี 2563 ไม่น้อยกว่าร้อยละ 10

11. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

11.1 เกษตรกรมีการลดต้นทุนจากการใช้เศษวัสดุทางการเกษตรมาผลิตปุ๋ยหมักทดแทนการเผา และการใช้อินทรีย์วัตถุปรับปรุงบำรุงดินทำให้โครงสร้างดินดีขึ้น และมีรายได้เพิ่มจากการเพิ่มมูลค่าวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร

11.2 พื้นที่เผาไหม้ และจุดความร้อน (hotspot) ในพื้นที่เกษตรลดลง ส่งผลให้สุขอนามัยของประชาชนดีขึ้น

12. หน่วยงาน/ผู้รับผิดชอบ

กองส่งเสริมโครงการพระราชดำริ การจัดการพื้นที่และวิศวกรรมเกษตร

12.1 นางปาลลิน พวงมี

ผู้อำนวยการกองส่งเสริมโครงการพระราชดำริ การจัดการพื้นที่และวิศวกรรมเกษตร

โทรศัพท์ : 02-579-3010

โทรสาร : 02-579-3010

12.2 นางสาวนฤมล ลดาวัลย์ ณ อยุธยา

ผู้อำนวยการกลุ่มวิศวกรรมเกษตร

โทรศัพท์ : 02-579-0163

โทรสาร : 02-579-3010

E-mail : poooga@hotmail.com

โครงการส่งเสริมการไถกลบและผลิตปุ๋ยอินทรีย์เพื่อลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก กรมพัฒนาที่ดิน

หลักการและเหตุผล

สถานการณ์ปัญหาหมอกควันในพื้นที่ 9 จังหวัดภาคเหนือ ได้แก่ เชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน พะเยา แพร่ น่าน ลำพูน ลำปาง และตาก จะพบปริมาณฝุ่นละอองขนาดเล็กเกินเกณฑ์มาตรฐานและอยู่ในระดับที่มีผลกระทบต่อสุขภาพ ทำให้ทัศนวิสัยการขนส่งทางอากาศลดลง จนต้องเลื่อนเที่ยวบินจำนวนมาก ส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยว เศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่เป็นอย่างมาก โดยในปี 2562 ระหว่างเดือนมกราคม ถึงเดือนพฤษภาคม มีพื้นที่เผาไหม้ใน 9 จังหวัดภาคเหนือ เป็นพื้นที่ป่าไม้ 1,684 จุด พื้นที่เกษตรและอื่นๆ 780 จุด รวมทั้งสิ้น 2,464 จุด และมีปริมาณฝุ่นละอองขนาดเล็กกว่า 10 ไมครอน หรือ PM10 ในอากาศเกินค่ามาตรฐานคุณภาพอากาศ (มาตรฐานต้องไม่เกิน 120 มคก./ลบ.ม.) พบค่าเฉลี่ย 24 ชั่วโมง สูงสุด 394 มคก./ลบ.ม. โดยสูงเกินค่ามาตรฐานรวมทั้งสิ้น 59 วันปัญหาหมอกและควันจากการเกิดไฟป่า และการเผาเศษวัสดุทางการเกษตรนอกจากจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชน ยังสร้างความเสียหายทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวของประเทศเป็นอย่างมาก และมีแนวโน้มที่จะเกิดเป็นปัญหาซ้ำซาก โดยเฉพาะในพื้นที่ 9 จังหวัดภาคเหนือ ซึ่งสาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากการเผาเศษวัสดุในพื้นที่เกษตร เพื่อเตรียมแปลงปลูกพืชในฤดูถัดไป การเผาและบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อปลูกพืชเหตุผลหนึ่งที่เกษตรกรเลือกใช้วิธีการกำจัดเศษวัสดุโดยวิธีการเผา เนื่องจากเกษตรกรไม่มีทุนเพิ่มเพื่อกำจัดเศษวัสดุในวิธีที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การเผาเศษวัสดุเป็นการสร้างก๊าซเรือนกระจกออกสู่ชั้นบรรยากาศของโลก สร้างมลพิษทางอากาศนำไปสู่ภาวะโลกร้อน พื้นที่ป่าเสื่อมโทรม สูญเสียอินทรีย์วัตถุและธาตุอาหารในดิน ทำลายโครงสร้างดินที่เหมาะสมทำลายห่วงโซ่อาหาร และการไถเตรียมพื้นที่ปลูกด้วยรถแทรกเตอร์นั้น มีค่าใช้จ่ายสูง

กรมพัฒนาที่ดิน เป็นหน่วยงานหนึ่งซึ่งส่งเสริมให้เกษตรกรลด ละ เลิก การเผาเศษวัสดุทางการเกษตร จึงมีมาตรการในการเฝ้าระวัง ติดตามสถานการณ์ การเกิดไฟป่า และการเผาเศษวัสดุทางการเกษตรในพื้นที่ขนาดใหญ่ ซึ่งหากสามารถทราบถึงพื้นที่ที่อ่อนไหวต่อการเผาเศษพืช เศษวัสดุทางการเกษตร จะทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐสามารถดำเนินการ รณรงค์ ส่งเสริม ลดละเลิก การเผา บริหารจัดการเศษวัสดุทางการเกษตร และเข้าถึงเกษตรกรได้อย่างถูกต้องตรงกับพื้นที่เป้าหมายการส่งเสริมการไถกลบเศษวัสดุแก่เกษตรกร ถ่ายทอดองค์ความรู้การไม่เผาในพื้นที่ พร้อมขอความร่วมมือจากประชาชนลดการเผาเศษไม้ใบไม้ เศษหญ้า วัชพืช ไม่จุดไฟเผาป่า สร้างแรงจูงใจในการทำปุ๋ยหมัก พด. ให้เกษตรกรไว้ใช้เอง โดยการนำเศษวัสดุจากพื้นที่เกษตรกรรม เช่น ฟางข้าว ซังข้าวโพด เป็นต้น มาผลิตปุ๋ยหมักซึ่งจะลดปัญหาการเผาเศษวัสดุได้ทางหนึ่ง ทั้งยังเป็น การเพิ่มมูลค่าให้แก่วัสดุเหล่านั้นและเพิ่มอินทรีย์วัตถุให้แก่ดินด้วย ครอบคลุมพื้นที่ 100,000 ไร่ ต่อปี ใน 9 จังหวัด อันจะเป็นพื้นที่นาร่อง และตำบลต้นแบบที่แสดงให้เห็นถึงผลของมาตรการในการไถกลบเศษวัสดุทางการเกษตร เพื่อลดและแก้ปัญหาหมอกควัน และรักษาความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรดิน รักษาสิ่งแวดล้อม รักษาบรรยากาศการท่องเที่ยว เศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่ อีกทั้งยังเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชนอีกทางหนึ่ง

วัตถุประสงค์ของโครงการ

2.1 เพื่อส่งเสริมและกระตุ้นให้เกษตรกร ลด ละ เลิก การเผา และดำเนินการไถกลบเศษวัสดุทางการเกษตร ในพื้นที่ 9 จังหวัดภาคเหนือ ที่มีการใช้ประโยชน์ที่ดิน คือ ข้าว ข้าวโพด และอ้อย

2.2 เพื่อการส่งเสริม และบริหารจัดการเศษวัสดุทางการเกษตรตามหลักวิชาการ นำมาผลิตปุ๋ยหมักเพื่อการปรับปรุงบำรุงดิน การอนุรักษ์ทรัพยากรดินและน้ำให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน

2.3 เพื่อป้องกันการเกิดจุดความร้อน (Hotspot) และลดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมจากการเผา

พื้นที่ดำเนินการ

พื้นที่ทำการเกษตร 9 จังหวัดภาคเหนือ ได้แก่ เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง ลำพูน เชียงราย น่าน พะเยา แพร่ และ ตาก

แผนและงบประมาณ ปี 2564 เป้าหมาย 60,000 ไร่ งบประมาณ 34,700,000 บาท

5.1 โกลบตอซัง ช่วงเดือนพฤศจิกายน – เมษายน เป้าหมาย 60,000 ไร่ ละ 380 บาท รวมงบประมาณ 22,800,000 บาท

1) หาความชื้นของจำนวนจุดความร้อนต่อพื้นที่ เพื่อจัดลำดับและคัดเลือกพื้นที่ตำบล จำนวน 75,000 ไร่ ตามความรุนแรงของการเกิดจุดความร้อน

ความชื้นของจำนวนจุดความร้อนต่อพื้นที่ = จำนวนจุดความร้อน / พื้นที่ตำบล

2) เปิดรับลงทะเบียนเกษตรกรผู้ประสงค์เข้าร่วมโครงการ ในพื้นที่การใช้ประโยชน์ที่ดิน 3 ประเภท ได้แก่ ข้าว ข้าวโพด และอ้อย โดยมีค่าใช้จ่ายในการไถ ไร่ละ 3,800 บาท และขอความร่วมมือและลงทะเบียน

3) จัดตารางการเข้าโกลบตอซัง ในพื้นที่เกษตร

4) ตรวจสอบพื้นที่โกลบ และจ่ายค่าจ้างไถ

5.2 ผลิตปุ๋ยหมัก เป้าหมาย 3,500 ตันๆ ละ 3,400 บาท รวมงบประมาณ 11,900,000 บาท

1) รวบรวมข้อมูลพื้นที่เกษตรที่มีการเผาไหม้ คัดเลือกพื้นที่ที่เสี่ยงไหม้ไฟ หรือเกิดจุดความร้อนมากที่สุดในพื้นที่ 9 จังหวัดภาคเหนือตอนบน ซึ่งเป็นพื้นที่เพาะปลูกข้าวโพด ข้าว และอ้อย เพื่อเป็นต้นแบบของการบริหารจัดการเศษวัสดุจากพื้นที่เกษตร นำไปทำปุ๋ยหมักสูตรพระราชทานแทนการเผา ดำเนินการแบบบูรณาการทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน

2) จัดตั้งกลุ่มทำปุ๋ยหมักจากเศษวัสดุทางการเกษตรในชุมชน โดยทางภาครัฐจะให้การสนับสนุนด้านองค์ความรู้และปัจจัยการผลิต (เช่น โรงปุ๋ย, สารเร่ง พด. เป็นต้น) โดยสนับสนุนงบประมาณในการผลิตปุ๋ยหมักไว้ใช้เอง โดยให้เกษตรกรร่วมกับผู้นำชุมชน หมอдинประจำหมู่บ้าน และหมอдинประจำตำบล จัดตั้งกลุ่มผลิตปุ๋ยหมักประจำตำบล โดยบริหารจัดการงบประมาณดำเนินการตั้งแต่การรวบรวมเศษวัสดุ การทำปุ๋ยหมัก และการแจกจ่ายปุ๋ยหมักให้กับสมาชิก โดยมีเจ้าหน้าที่รัฐให้ความรู้ในการผลิตปุ๋ย และการจัดการ

3) การทำปุ๋ยหมัก

วิธีทำ ของที่ต้องเตรียม

1) ซากพืช ได้แก่ ใบไม้ ผักตบชวา หญ้าแห้ง ลำต้นถั่ว ลำต้นข้าวโพด ใบ และต้นมันสำปะหลัง กระจูดปอ ตามที่มี สับเป็นท่อน ๆ สั้น ๆ ให้เปียกเร็ว

2) ปุ๋ย

ก. ปุ๋ยคอก คือ มูลสัตว์ ชีว ขี้ควาย ขี้เป็ด ขี้ไก่ ขี้ค้างคาว อะไรก็ได้

ข. ปัสสาวะคน หรือสัตว์

ค. กากเมล็ดนุ่น, กากถั่ว, ซากต้นถั่วชนิดต่าง ๆ (พืชตระกูลถั่ว)

3) ดินร่วน พอสสมควร ถ้าเป็นหน้าดินยิ่งดี

การกองปุ๋ย

1) กองในหลุม ต้องขุดหลุมขนาดกว้างราว 1 เมตร ยาว 1 เมตร ลึก 1 เมตร ระวังดินพังทลายลงในหลุม ถ้ามีการระบายน้ำได้ยิ่งดี

2) กองในคอก ปรับดินบริเวณที่จะกองปุ๋ยหมักให้แน่น ใช้ไม้ไผ่หรือไม้อื่นที่ทำได้ กั้นเป็นคอกกว้าง 2 เมตร ยาว 4 เมตร สูง 1 เมตร แบ่งคอกเป็น 2 ส่วน ครั้งหนึ่งไว้ใส่ปุ๋ยหมัก อีกครั้งหนึ่งไว้กลับกองปุ๋ย ทำหลังคาใบจากหรือใบมะพร้าวคลุมหลังคา ถ้ามีถุงพลาสติกคลุมกันฝนชะปุ๋ยก็ดี

3) เอาซากพืชที่เตรียมไว้กองเกลี่ยในคอก (หรือในหลุม) ให้เป็นชั้น เหยียบตามขอบให้แน่นขนาดคนเหยียบแล้วไม่ยุบอีก ชั้นหนึ่ง ๆ สูงราว 1 คืบ (30 เซนติเมตร) รดน้ำให้ชุ่ม แล้วเอาปุ๋ยคอกโรย

ทับให้ทั่วกัน สูง 2 องคุลี (5 เซนติเมตร) ถ้ามีปุ๋ยเคมี (สูตร 16-20-0 หรือ 14-14-14 , แอมโมเนียมซัลเฟต หรือ ยูเรีย) ก็โรยบางๆ ให้ทั่ว แล้วทับด้วยดินละเอียดหนาประมาณ 1 องคุลี สลับด้วยซากพืชแล้วรดน้ำทำเป็นชั้นๆ อย่างนั้นจนปุ๋ยเต็มคอก (น้ำที่รดจะผสมด้วยปัสสาวะด้วยก็ได้)

ข้อควรระวัง

- 1) อย่าให้มือน้ำขัง การรุดน้ำมากไปจะทำให้ระบายอากาศไม่ดี
- 2) ปุ๋ยกองใหญ่ไปจะเกิดความร้อนสูง ปุ๋ยจะเสีย ถ้าในกองปุ๋ยมีความร้อนสูงไปให้เติมน้ำลงไปบ้าง
- 3) ปุ๋ยกองเล็กไป จะสลายตัวช้า
- 4) อย่าใช้ปุ๋ยเคมีพร้อมกับใส่ปูนขาว จะทำให้ธาตุไนโตรเจนสลายตัว

การกลับปุ๋ย : ทุก 30 วัน ควรกลับกองปุ๋ย โดยเอาชั้นบนสุดของกองนำไปเกลี่ยในอีก ส่วนของคอกเป็นชั้นล่างสุด แล้วเอาชั้นสองเกลี่ยทับแล้วรดน้ำ ควรกลับปุ๋ย (ทุก 30 วัน) จนกว่าซากพืชจะ เปื่อยผุหมดทั้งกอง กินเวลา 3-4 เดือน เมื่อปุ๋ยใช้ได้ สังเกตจากความร้อนในกองจะใกล้เคียงกับความร้อนของ อากาศ ปุ๋ยหมักจะเป็นสีน้ำตาลแก่ เอาตะแกรงร่อนปุ๋ยหมักเก็บไว้

การใช้ประโยชน์ : ประหยัดการใช้ปุ๋ยเคมีได้ครึ่งหนึ่ง ทำให้ดินร่วน อุดมสมบูรณ์ เพิ่ม ธาตุไนโตรเจน ไม่เป็นอันตราย รักษาความชุ่มชื้นของดิน

หมายเหตุ ถ้าที่เป็นดินทรายใช้อิฐกรุในหลุม จะทำให้ได้ผลดีขึ้น

- 4) เกษตรกรรับปุ๋ยคอก ตามอัตราส่วนของน้ำหนักเศษวัสดุที่นำมาตามข้อตกลงของกลุ่มหรือสหกรณ์
- 5) รายงานสรุปผลการดำเนินงาน

๑. ชื่อโครงการ : โครงการส่งเสริมระบบวนเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๔

๒. หลักการและเหตุผล

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทหน้าที่ในการจัดหาและจัดสรรที่ดินทำกิน ควบคู่ไปกับการพัฒนาพื้นที่และส่งเสริมอาชีพให้เกษตรกรมีรายได้เพียงพอต่อการยังชีพ รวมถึงการบริหารทรัพยากร อนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพแวดล้อม และรักษาพื้นที่เกษตรกรรมในเขตปฏิรูปที่ดิน เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดความยั่งยืน (ส.ป.ก., ๒๕๕๙) อย่างไรก็ตามในปัจจุบันเกษตรกรส่วนใหญ่ในเขตปฏิรูปที่ดินยังประสบปัญหาความยากจนและภาระหนี้สินเช่นเดียวกับกับเกษตรกรส่วนใหญ่ของประเทศ ซึ่งข้อมูลจากสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (๒๕๖๓) พบว่าเกษตรกรมีหนี้สินเฉลี่ย ๒๒๑,๔๙๐ บาทต่อครัวเรือนต่อปี สำหรับเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินมีหนี้สินเฉลี่ย ๒๖๑,๘๒๗.๕๗ บาทต่อครัวเรือนต่อปี (ส.ป.ก., ๒๕๖๓) ซึ่งปัญหาดังกล่าวมีสาเหตุหลักมาจากความล้มเหลวในการประกอบอาชีพเกษตรกรในระบบเกษตรกรรมกระแสหลัก คือ เน้นเกษตรเชิงเดี่ยว พึ่งพิงปัจจัยการผลิตจากภายนอกโดยเฉพาะการใช้สารเคมีเกษตร รวมถึงการจ้างแรงงาน เนื่องจากขาดแคลนแรงงานในครัวเรือนซึ่งปัจจุบันเกษตรกรเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ผลจากการใช้ที่ดินด้วยเกษตรเชิงเดี่ยวและสารเคมี ทำให้สภาพดินเสื่อมโทรมลง ขาดอินทรีย์วัตถุ ประกอบกับการขาดแคลนแหล่งน้ำ และประสบภัยแล้ง บางปีประสบอุทกภัยทำให้ผลผลิตค่อนข้างต่ำและไม่แน่นอน วิถีชีวิตการพึ่งตนเองในอดีตเปลี่ยนแปลงไปพึ่งแหล่งอาหารจากภายนอก ขาดความมั่นคงด้านอาหารทั้งในเรื่องปริมาณ คุณภาพ และความปลอดภัย อาหารธรรมชาติลดลงเนื่องจากป่าไม้ในชุมชนลดลง สภาพนิเวศในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมเกษตรกระแสหลักที่ทำให้พืชพรรณและสัตว์ท้องถิ่นที่เป็นอาหารและสมุนไพรหายไประบบนิเวศเกษตรประสบปัญหาด้านการตลาดสินค้าเกษตรเนื่องจากไม่สามารถควบคุมเรื่องราคาสินค้า และขาดการวางแผนการผลิตและการตลาด ปริมาณการผลิตมากกว่าความต้องการของตลาด รวมถึงความผันผวนจากภาวะเศรษฐกิจและกลไกตลาดโลก เนื่องจากผลผลิตส่วนใหญ่ที่เป็นพืชสร้างรายได้ ต้องพึ่งตลาดส่งออกเป็นหลัก เช่น ข้าว ยางพารา มันสำปะหลัง กล่าวคือมีความเสี่ยงสูงในเรื่องการตลาดและเป็นปัญหาเรื้อรังมาเป็นเวลานาน เกษตรกรขาดภูมิคุ้มกันทั้งด้านเศรษฐกิจ เช่น แหล่งรายได้ เงินออม สวัสดิการชีวิต และความมั่นคงของระบบการผลิต เนื่องจากนิเวศเกษตรที่ไม่ยั่งยืน เช่น ความอ่อนแอต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศ โรคระบาด รวมถึงขาดความพร้อมในเรื่องทรัพยากรการผลิต เช่น ดินเสื่อมโทรม ขาดแคลนน้ำ และขาดพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ทำให้มีความอ่อนไหวและเปราะบางต่อความล้มเหลวในการประกอบอาชีพ

จากสภาพปัญหาข้างต้นของภาคการเกษตรไทย ประกอบกับการวางยุทธศาสตร์ชาติในระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐) กำหนดวิสัยทัศน์ให้ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนเป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” โดยยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ประเด็นการเกษตรสร้างมูลค่า ประกอบด้วย เกษตรอัตลักษณ์พื้นถิ่น เกษตรปลอดภัย เกษตรชีวภาพ เกษตรแปรรูป และเกษตรอัจฉริยะ และยุทธศาสตร์ด้านการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เน้นการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติสร้างสมดุลของการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างยั่งยืน และส่งเสริมการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นการเกษตร แผนการปฏิรูปประเทศด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่มีแนวทางแก้ไขปัญหาการทำลายทรัพยากรป่าไม้ การบุกรุกที่ดินของรัฐ และการบริหารทรัพยากรอย่างยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติได้รับการรักษาและฟื้นฟูให้มีความสมบูรณ์ โดยเน้นให้เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจในการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างยั่งยืนเหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่ เชื่อมโยงกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔) ยุทธศาสตร์ที่ ๓

การสร้างเสริมความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน ในภาคการเกษตรเน้นการบริหารจัดการทรัพยากรการเกษตรและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน สร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกร นอกจากนี้ยุทธศาสตร์การจัดสรรงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๔ ภายใต้แผนยุทธศาสตร์การเกษตรสร้างมูลค่า รัฐบาลมีนโยบายในการส่งเสริมการปลูกไม้มีค่าเป็นพืชเศรษฐกิจ ภายใต้การพัฒนาเศรษฐกิจและความสามารถในการแข่งขันของไทยในการพัฒนาภาคเกษตร และการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและการรักษาสิ่งแวดล้อมเพื่อสร้างการเติบโตอย่างยั่งยืน ในการปกป้อง รักษา ฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ให้มีความสำคัญกับการเพิ่มพื้นที่ป่าของประเทศ และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุลและยั่งยืน ดังนั้น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้จัดทำแผนขับเคลื่อนการบริหารจัดการเกษตรกรรมยั่งยืน (Sustainable Agriculture) ๕ รูปแบบ ประกอบด้วย (๑) เกษตรธรรมชาติ (Natural Farming) (๒) เกษตรอินทรีย์ (Organic Agriculture) (๓) วนเกษตร (Agroforestry) (๔) เกษตรผสมผสาน (Integrated Farming) และ (๕) เกษตรทฤษฎีใหม่ (New Theory Agriculture) เพื่อให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น ลดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนสร้างความมั่นคงทางอาหาร รวมทั้งการแก้ไขปัญหาและยกระดับคุณภาพชีวิตให้กับเกษตรกรอย่างยั่งยืน ให้มีความสำคัญในการอนุรักษ์ฟื้นฟูและการเพิ่มพื้นที่ป่าของประเทศ เพื่อตอบโจทย์ยุทธศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ ระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๗๙) ภายใต้ยุทธศาสตร์ที่ ๔ บริหารจัดการทรัพยากรการเกษตรและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน กำหนดตัวชี้วัดการเพิ่มพื้นที่เกษตรกรรมยั่งยืนเป็น ๑๐ ล้านไร่ ภายในปี ๒๕๗๙ โดย ส.ป.ก. ได้รับมอบหมายให้เป็นหน่วยงานขับเคลื่อนโครงการส่งเสริมระบบวนเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน เนื่องจาก มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๑ ให้ ส.ป.ก. กำหนดเป็นเงื่อนไขให้ราษฎรปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น อย่างน้อยร้อยละ ๒๐ ของเนื้อที่ที่ได้รับ และกรณีพื้นที่ติดกับป่าไม้ให้ปลูกเป็นแนวกันชน

สำหรับระบบวนเกษตรเป็นเกษตรกรรมยั่งยืนรูปแบบหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์หลัก คือ การเพิ่มเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ ภูมิคุ้มกัน เกื้อกูลการผลิตให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ใช้ที่ดินเสื่อมโทรมและขนาดเล็กให้ได้ผลผลิตสูงขึ้น เพิ่มความรื่นรมย์ และฟื้นฟูทรัพยากรและสภาพแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างยั่งยืน ที่มีวัตถุประสงค์หลัก คือ เพิ่มความสามารถในการผลิต ลดระดับความเสี่ยงของการผลิต ปกป้องคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติไม่ให้เสื่อมโทรมและสูญหาย มีความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจ และมีการยอมรับทางสังคม โดยรวมแล้วยังสอดคล้องในกรอบการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ มิติด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งตามหลักการโดยทั่วไป “วนเกษตร (Agroforestry) หมายถึง รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเกษตรกรรมยั่งยืน ที่เน้นการจัดการนิเวศเกษตรเลียนแบบระบบนิเวศธรรมชาติของป่าไม้ ด้วยการผสมผสานระหว่างกิจกรรมการเกษตร (ทำนา ทำไร่ ทำสวน เลี้ยงสัตว์ ประมง) กับการป่าไม้ เพื่อสร้างความหลากหลายในแปลงเกษตรกรรมตั้งแต่ ๒ กิจกรรมขึ้นไปในพื้นที่เดียวกัน ช่วงเวลาเดียวกัน หรือสลับช่วงเวลากันอย่างเหมาะสม โดยจะต้องมีกิจกรรมป่าไม้อยู่ในระบบ ทั้งนี้ ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างองค์ประกอบย่อยต่าง ๆ ในระบบ ทั้งเกิดขึ้นโดยธรรมชาติและการจัดการอย่างเหมาะสม จะช่วยให้การใช้ประโยชน์ที่ดินเกิดประสิทธิผลมากขึ้น วนเกษตรเป็นรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินแบบผสมผสานระหว่างกิจกรรมการเกษตร (พืชและสัตว์) และป่าไม้ ในพื้นที่เดียวกัน โดยมีลักษณะคล้ายกับการจำลองป่า ยกป่ามาไว้ในนา ในสวน ในไร่ กิจกรรมในแปลงวนเกษตรอาจแบ่งออกเป็น ๔ กลุ่มหลัก คือ กลุ่มพืชเกษตร ป่าไม้ เลี้ยงสัตว์ ประมง” ซึ่งปราโมทย์ แก้ววงศ์ศรี (๒๕๕๗) สรุปไว้ว่า วนเกษตร มีศักยภาพในการนำไปส่งเสริมเพื่อสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืนด้านต่าง ๆ กล่าวคือ ช่วยแก้ปัญหาความยากจน เนื่องจากเกษตรกรสามารถผลิตได้เอง ช่วยลดค่าใช้จ่ายและลดความเสี่ยงจากการบริโภคอาหารที่มีสารพิษ เกษตรกรที่มีแปลงที่ดินขนาดเล็กสามารถผลิตอาหารที่หลากหลาย เพื่อการบริโภคในครัวเรือนและมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการขายผลผลิต อีกทั้งการปลูกพืชยืนต้นร่วมในระบบ ยังช่วยแก้ไขปัญหาการขาดแคลนไม้ใช้สอย และลำต้น กิ่ง ก้านไม้ยืนต้นที่แห้งหรือเกิดจาก

การตัดแต่ง ยังสามารถนำมาเป็นเชื้อเพลิงได้ นอกจากนี้การทำวนเกษตรช่วยฟื้นฟูสภาพดินเสื่อมโทรมในแปลงเกษตรกรรมให้มีความอุดมสมบูรณ์เพิ่มขึ้น รวมถึงช่วยแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมและลดความรุนแรงจากภัยพิบัติเนื่องจากระบบการผลิตมุ่งเน้นความหลากหลายทางชีวภาพและความยั่งยืนในระยะยาว

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่า ระบบวนเกษตรสามารถเป็นทางเลือกในการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างยั่งยืนให้กับเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน หรือนำไปประยุกต์ใช้ในแปลงเกษตรกรรม เพื่อแก้ไขปัญหาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยภาครัฐได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์ แผนงาน และนโยบายด้านต่าง ๆ ที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาขับเคลื่อนเกษตรกรรมยั่งยืน ในประเด็นวนเกษตรมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๐ แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่า การรับรู้และการนำรูปแบบวนเกษตรไปประยุกต์ใช้ยังมีอยู่น้อยมาก สำหรับ ส.ป.ก. ได้มีการดำเนินการส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกไม้เศรษฐกิจในแปลงเกษตรกรรม ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๙ - ๒๕๖๑ และส่งเสริมการทำวนเกษตร ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๖๓ รวมระยะเวลา ๑๕ ปี และมีพื้นที่ดำเนินการทั้งสิ้นประมาณ ๒๔๐,๐๐๐ ไร่ ดังนั้น เพื่อสนับสนุนยุทธศาสตร์ นโยบายของรัฐบาล และการแก้ไขปัญหาของเกษตรกรอย่างยั่งยืน ส.ป.ก. จึงเล็งเห็นว่า มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาโครงการ เพื่อเร่งผลักดันให้เกิดการพัฒนาและขยายผลเกษตรกรรมยั่งยืนทุกรูปแบบโดยเฉพาะการทำวนเกษตร ซึ่งถือเป็นรูปแบบที่สมบูรณ์ที่สุดในแง่องค์ประกอบของระบบ ที่จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ประโยชน์ที่ดิน และส่งผลดีแก่เกษตรกร ชุมชน และสังคมโดยรวม ทั้งเชิงเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมได้อย่างชัดเจน รวมถึงส่งผลกระทบต่อเชิงบวกในเรื่องการเพิ่มพื้นที่ป่าไม้นอกเขตอนุรักษ์ตามเป้าหมายของรัฐบาลที่ต้องการเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ถึงร้อยละ ๔๐ ของพื้นที่ประเทศ โดย ส.ป.ก. เห็นควรดำเนินโครงการส่งเสริมระบบวนเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๔ เพื่อให้เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีภูมิคุ้มกันความเสี่ยง มีความมั่นคงด้านอาหารและรายได้ ตลอดจนระบบนิเวศเกษตรในแปลงของเกษตรกร และสภาพแวดล้อมในชุมชนดีขึ้น เกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินอย่างยั่งยืน และเป็นการเพิ่มพื้นที่ป่าให้กับประเทศ

๓. วัตถุประสงค์และเป้าหมาย

๓.๑ วัตถุประสงค์

- ๑) เพื่อพัฒนาความรู้ของเกษตรกรให้สามารถใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน รวมถึงลดความเสี่ยงจากภาวะความไม่แน่นอนด้วยการผลิตในระบบวนเกษตร
- ๒) เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการปรับเปลี่ยนการผลิตสู่ระบบวนเกษตรที่สอดคล้องกับสภาพภูมินิเวศในแปลงเกษตรกรรม สภาพเศรษฐกิจ และสภาพสังคมในแต่ละภูมิภาค
- ๓) เพื่อส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพครูต้นแบบวนเกษตรด้านการจัดการผลผลิต การเพิ่มมูลค่าทรัพยากรชีวภาพจากการผลิตในระบบวนเกษตร ที่สามารถสร้างความมั่นคงด้านอาหารและสร้างรายได้ให้แก่ครัวเรือนเกษตรกร

๓.๒ เป้าหมาย

- ๑) พื้นที่เป้าหมาย : พื้นที่ในเขตปฏิรูปที่ดิน ๗๒ จังหวัด จำนวน ๔๕,๐๐๐ ไร่
- ๒) เกษตรกรเป้าหมาย ได้แก่ เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน
 - เป้าหมายที่ ๑ การพัฒนาครูต้นแบบวนเกษตร : เกษตรกรที่ใช้ประโยชน์ที่ดินในรูปแบบวนเกษตร
 - เป้าหมายที่ ๒ การสร้างและพัฒนาต้นแบบวนเกษตรรุ่นใหม่ : เกษตรกรที่ใช้ประโยชน์ที่ดินในรูปแบบเกษตรยั่งยืนรูปแบบอื่น ๆ เกษตรผสมผสาน ทฤษฎีใหม่ เกษตรอินทรีย์ เกษตรธรรมชาติ ไร่นาสวนผสม และพหุกิจกรรม

เป้าหมายที่ ๓ การขยายผลเกษตรกรรายใหม่และเกษตรกรที่ผลิตแบบเชิงเดี่ยว :

- เกษตรกรผู้ปลูกยางพารา
- เกษตรกรปลูกไม้ผลหรือไม้ยืนต้น เช่น มะม่วง ทุเรียน สวนป่าเชิงเดี่ยว

- เกษตรกรผู้ปลูกข้าว
- เกษตรกรปลูกพืชไร่ต่าง ๆ เช่น อ้อย มันสำปะหลัง ข้าวโพด สับปะรด ฯลฯ

๔. สถานที่ดำเนินการ

แปลงเกษตรกรรมในเขตปฏิรูปที่ดิน ๗๒ จังหวัด โดยมีแผนงานดำเนินการทั้งสิ้น ๔๕,๐๐๐ ไร่ ดังนี้

- ๑) ภาคเหนือ จำนวน ๑๗ จังหวัด รวม ๑๓,๘๕๐ ไร่
- ๒) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน ๒๐ จังหวัด รวม ๑๙,๒๐๐ ไร่
- ๓) ภาคกลาง จำนวน ๒๑ จังหวัด รวม ๘,๑๕๐ ไร่
- ๔) ภาคใต้ จำนวน ๑๔ จังหวัด รวม ๓,๘๐๐ ไร่

๕. ผู้ดำเนินการหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบ

๕.๑ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) โดยสำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี (สพท.) กลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพแวดล้อม (กอฟ.)

๕.๒ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัด ๗๒ จังหวัด

๖. วิธีดำเนินงาน

๖.๑ การเตรียมการ

๖.๑.๑ สสำรวจข้อมูลเกษตรกร กำหนดกลุ่มเป้าหมาย และพัฒนาระบบฐานข้อมูลและระบบสารสนเทศรองรับการพัฒนาเกษตรกร

๖.๑.๒ นิยามรูปแบบวนเกษตร และจัดทำเอกสาร หรือสื่อต่าง ๆ เพื่อเผยแพร่ความรู้ รูปแบบวนเกษตรรูปแบบต่าง ๆ เพื่อเป็นทางเลือกสำหรับกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน

๖.๑.๓ สร้างความเข้าใจเป้าหมายโครงการ และพัฒนาความรู้เพื่อเตรียมความพร้อมเจ้าหน้าที่

๑) ความรู้ด้านแนวคิดและความรู้ทางวิชาการ เช่น พื้นฐานด้านเศรษฐกิจพอเพียง ความรู้ด้านนิเวศวิทยา นิเวศเกษตร ระบบเกษตรยั่งยืน ระบบวนเกษตร พันธุ์ไม้ การคัดเลือกชนิดพืชและสัตว์ เทคนิคการปลูกพืชเลี้ยงสัตว์แบบเกื้อกูล การจัดการดิน น้ำ ป่าไม้ เป็นต้น

๒) ความรู้ในการทำงานส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกร เช่น การเป็นวิทยากร กระบวนการ การศึกษาวิเคราะห์ชุมชน เทคนิคการส่งเสริมแบบมีส่วนร่วม เช่น กระบวนการโรงเรียนเกษตรกร การจัดทำแผนการผลิต แผนชุมชน การจัดการความขัดแย้ง และการพัฒนาเครือข่าย เป็นต้น

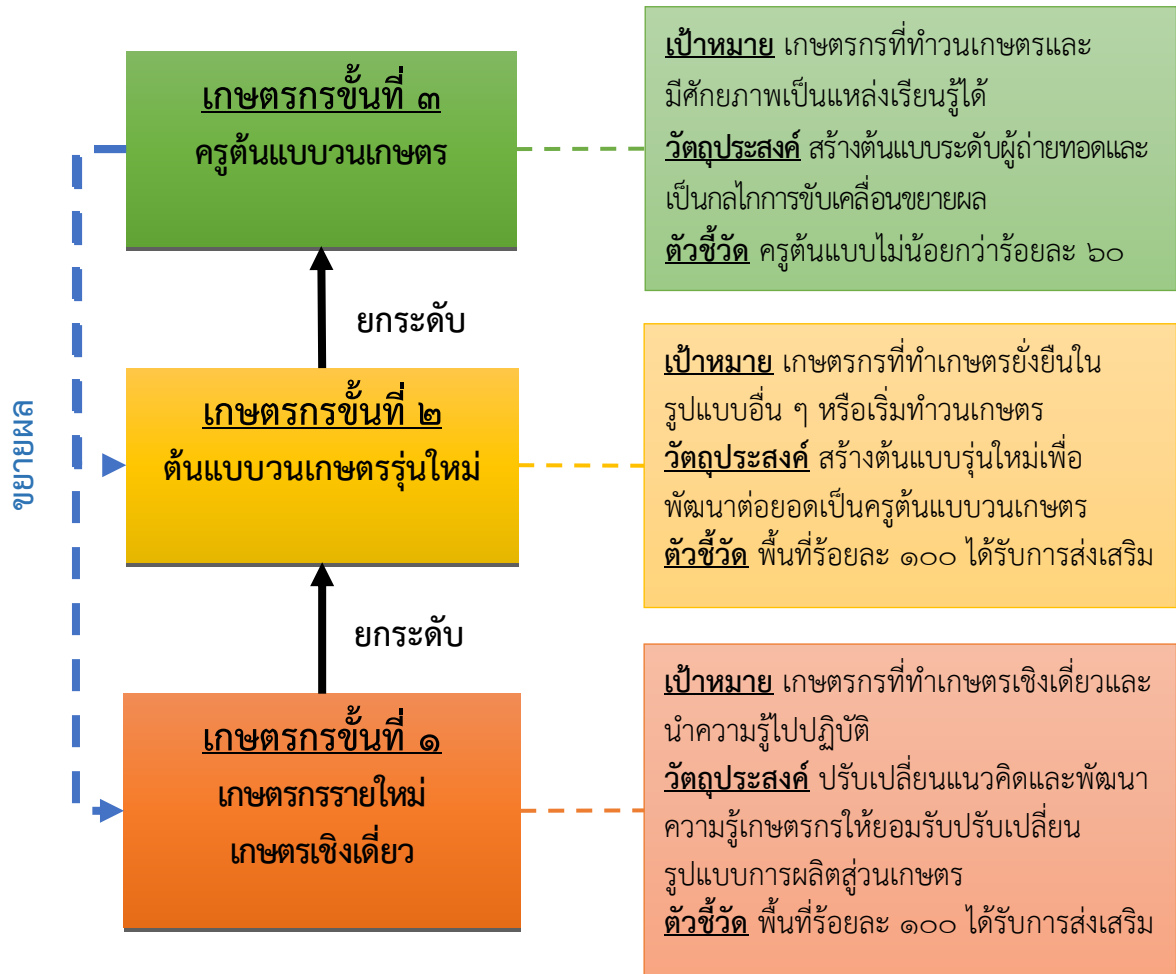
๖.๑.๔ พัฒนาความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ และเอกชน ภาคประชาชน ผู้นำเกษตรกร ผู้นำชุมชน โดยการประสานความร่วมมือ การสร้างเครือข่ายทางวิชาการ และเครือข่ายการพัฒนา รวมถึงสร้างการรับรู้ ความรู้ ความเข้าใจในเป้าหมาย แนวทางการดำเนินงาน

๖.๑.๕ การแต่งตั้งคณะทำงานระดับหน่วยงานเพื่อกำกับ ดูแล อำนวยการ ติดตาม สนับสนุนการขับเคลื่อนการส่งเสริมวนเกษตร

๖.๑.๖ จัดทำเอกสารวิชาการ คู่มือ สื่อ เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์โครงการในช่องทางต่าง ๆ

๖.๒ การขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการ

โครงการส่งเสริมระบบวนเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน ปี ๒๕๖๔ ได้กำหนดแนวทางการดำเนินงาน ออกเป็น ๓ แผนงานหลัก โดยยึดการพัฒนาเกษตรกรเป็นศูนย์กลางและเป็นกลไกสำคัญในการขยายพื้นที่ ดังภาพที่ ๑

รูปภาพที่ ๑ การขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการ

๖.๒.๑ แผนงานสร้างครุต้นแบบวนเกษตร (Smart Agro-Forester Model) (เกษตรกรขั้นที่ ๓)

เป้าหมาย เกษตรกรที่ทำวนเกษตรในปัจจุบันและมีศักยภาพเป็นแหล่งเรียนรู้ได้

จำนวน ๓๐ ราย

วัตถุประสงค์ สร้างต้นแบบวนเกษตรระดับผู้ถ่ายทอดและเป็นกลไกการขับเคลื่อนขยายผล

ตัวชี้วัด เกิดครุต้นแบบที่สามารถขยายผลองค์ความรู้วนเกษตรสู่เกษตรกรรายอื่นได้

ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๖๐ ของจำนวนครุต้นแบบทั้งหมด

ผู้รับผิดชอบหลัก ส.ป.ก. ส่วนกลาง ร่วมกับ ส.ป.ก. จังหวัด

ขั้นตอนการทำงาน

๑) ประสานความร่วมมือ เกษตรกรที่ทำวนเกษตรเดิมและสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ได้ (กลุ่มเป้าหมายที่ ๓) เข้าร่วมโครงการเพื่อพัฒนาต่อยอดและร่วมขับเคลื่อนในบทบาทครุต้นแบบวนเกษตร

๒) จัดเวทีสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนแนวคิด ความรู้ ประสบการณ์ระหว่างเกษตรกร ภาศึภาคราชการ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน ภาควิชาการ และภาคประชาชน ประกอบด้วย เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินที่สามารถพัฒนาเป็นครุต้นแบบวนเกษตร จำนวน ๓๐ ราย และเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง รวมถึงหน่วยงานความร่วมมือต่าง ๆ จำนวน ๓๐ ราย รวมเป็น ๖๐ ราย ทั้งนี้ เพื่อสร้างความเข้าใจในแนวคิด เป้าหมาย กระบวนการทำงานของโครงการ ร่วมกำหนดแนวทางการพัฒนาครุต้นแบบวนเกษตร และ

ทบทวนปรับปรุงกระบวนการขับเคลื่อนขยายผลในกลุ่มเป้าหมายที่ ๒ และ ๓ รวมถึงเป็นการเชื่อมโยงพัฒนาเครือข่ายต้นแบบวนเกษตรพัฒนาเกษตรกร โดยกรอบการพัฒนาศักยภาพครูต้นแบบ ควรประกอบด้วย

(๒.๑) ความรู้และทักษะการเป็นผู้นำ การเป็นวิทยากรกระบวนการ การถ่ายทอดความรู้

(๒.๒) ความรู้ด้านการบริหารจัดการกลุ่ม การวางแผนพัฒนา การวางแผนการผลิต การวางแผนธุรกิจและการตลาด กระบวนการส่งเสริมแบบมีส่วนร่วม เช่น โรงเรียนเกษตรกร เป็นต้น

(๒.๓) ความรู้ด้านการผลิตในระบบวนเกษตร การอนุรักษ์และเพิ่มมูลค่าทรัพยากรชีวภาพ

(๒.๔) ความรู้ด้านการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาการเกษตร และระบบวนเกษตรในยุค ๔.๐

๓) สนับสนุนการพัฒนาต่อยอดแปลงวนเกษตร และเตรียมความพร้อมสำหรับเป็นแหล่งเรียนรู้ขยายผล เช่น ปรับปรุงผังแปลงเพิ่มเติมกิจกรรมความหลากหลาย การเพาะขยายพันธุ์กล้าไม้ แหล่งน้ำ การจัดการความรู้ การจัดทำสื่อ เทคโนโลยี นวัตกรรมที่เหมาะสม และปัจจัยอื่น ๆ ที่จำเป็น โดยจัดทำแผนการผลิตบนฐานความรู้ ความต้องการบริโภค และข้อมูลการตลาด

๔) สนับสนุนการจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรชีวภาพ การคัดเลือก และพัฒนาเพิ่มมูลค่าพืชหรือสัตว์ท้องถิ่น ตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ การแปรรูปไม้ การแปรรูปผลผลิตโดยใช้เทคโนโลยีขั้นสูง โดยประสานนักวิชาการ และหน่วยงานด้านวิทยาศาสตร์ร่วมศึกษาวิจัยเพิ่มมูลค่าด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ รวมถึงหน่วยงานด้านการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากฐานชีวภาพร่วมบูรณาการ

๕) ครูต้นแบบร่วมกับเจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. จังหวัดและหน่วยงานภาคีเครือข่าย กำหนดแผนและเป้าหมายการขับเคลื่อนส่งให้เจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. และเครือข่ายจัดทำแผนการสนับสนุนการขับเคลื่อน โดยเน้นกลุ่มเป้าหมาย ๒ กลุ่มหลัก คือ

(๕.๑) เกษตรกรที่ใช้ประโยชน์ที่ดินแบบวนเกษตรในช่วงเริ่มต้น และเกษตรกรที่ยั่งยืนรูปแบบอื่น ๆ เช่น เกษตรผสมผสาน ทฤษฎีใหม่ เกษตรอินทรีย์ เกษตรธรรมชาติ ไร่นาสวนผสม และพหุกิจกรรมในพื้นที่ใกล้เคียง

(๕.๒) เป้าหมายการขยายผลเกษตรกรรายใหม่ เกษตรกรที่ผลิตแบบเชิงเดี่ยวตามภูมิวนในแต่ละภูมิภาค

๖) การรวบรวมจัดการความรู้ จัดทำเอกสารวิชาการ เอกสารเผยแพร่ สื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ข้อมูล และชุดความรู้ด้านรูปแบบวนเกษตรทางเลือกในแต่ละภูมิภาค ประโยชน์ของวนเกษตรรูปแบบการจัดการ และอื่น ๆ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจแก่เกษตรกร ผู้เกี่ยวข้อง และสาธารณะ

๗) สนับสนุนครูต้นแบบวนเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดินให้ได้รับการยกย่อง เชิดชูเกียรติ และสนับสนุนงบประมาณในการช่วยเหลือหน่วยงานราชการ ในการประสานงาน ติดตาม สนับสนุนเกษตรกรในชุมชน

๖.๒.๒ แผนงานสร้างต้นแบบวนเกษตรรุ่นใหม่ (เกษตรกรขั้นที่ ๒)

เป้าหมาย เกษตรกรที่ทำเกษตรยั่งยืนในรูปแบบอื่น ๆ หรือเริ่มต้นทำระบบวนเกษตร เช่น เกษตรผสมผสาน ทฤษฎีใหม่ เกษตรอินทรีย์ เกษตรธรรมชาติ ไร่นาสวนผสม พหุกิจกรรม จำนวน ๑,๕๐๐ ราย พื้นที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน ๑๕,๐๐๐ ไร่

วัตถุประสงค์ สร้างต้นแบบวนเกษตรรุ่นใหม่เพื่อเตรียมพัฒนาต่อยอดเป็นครูต้นแบบวนเกษตร

ตัวชี้วัด ร้อยละ ๑๐๐ ของพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ ได้รับการส่งเสริมเป็นระบบวนเกษตร

ผู้รับผิดชอบหลัก ส.ป.ก. จังหวัด ร่วมกับ ส.ป.ก. ส่วนกลาง

ขั้นตอนการทำงาน

๑) ประชาสัมพันธ์ เชิญชวนเกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย (จากฐานข้อมูล และรับสมัครเพิ่มเติม) เข้าร่วมโครงการ และชี้แจงทำความเข้าใจเป้าหมายโครงการ และแนวทางการดำเนินงาน

โดยเน้นเกษตรกรที่อยู่พื้นที่ใกล้เคียงกับครุต้นแบบจนเกษตรกรเพื่อต่อการจัดการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ผ่านกลไกท้องถิ่น

๒) จัดเวทีสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เชื่อมโยงเครือข่ายครุต้นแบบจนเกษตรกร นักวิชาการ ภาคีที่เกี่ยวข้อง และเกษตรกรเป้าหมายกลุ่ม ๒ เพื่อสร้างความสัมพันธ์และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ ความสำเร็จ ข้อควรระวัง และองค์ความรู้ต่าง ๆ รวมถึงกำหนดแนวทางในการขับเคลื่อนเกษตรกรเป้าหมายกลุ่มที่ ๒ การพัฒนาระบบติดตามประเมินตนเอง

ทั้งนี้ กรอบการขับเคลื่อนพัฒนาเกษตรกรเป้าหมาย อาจแบ่งออกเป็น ๓ ส่วนหลัก (สามารถปรับเปลี่ยนกรอบการสนับสนุนตามแนวทางที่เกษตรกรร่วมกันคิดในเวทีสัมมนา) คือ การพัฒนาความรู้ การสนับสนุนการปฏิบัติ และการประเมินตนเอง โดยมีสาระสำคัญโดยสังเขป ดังนี้

(๒.๑) เกษตรกร และเจ้าหน้าที่ วิเคราะห์ความพร้อมและจัดทำแผนพัฒนารายแปลงของตนเอง และแผนพัฒนาศักยภาพของเกษตรกร

(๒.๒) พัฒนาแนวคิด ความรู้พื้นฐานด้านเศรษฐกิจพอเพียง ความรู้ด้านนิเวศเกษตร ระบบเกษตรยั่งยืน ระบบวนเกษตร การวางแผนแปลง พันธุ์ไม้ การคัดเลือกชนิดพืชและสัตว์ เทคนิคการปลูกพืชเลี้ยงสัตว์แบบเกื้อกูล การจัดการดิน น้ำ ป่าไม้ เป็นต้น

(๒.๓) วิเคราะห์ข้อมูลพื้นที่ ชนิดพืช/สัตว์ ที่เหมาะสมกับภูมินิเวศ ความต้องการบริโภค ความต้องการของตลาด เพื่อทบทวนจัดทำแผนระดับแปลง

(๒.๔) สนับสนุนการปฏิบัติในแปลงเกษตรกรรม เช่น แหล่งน้ำ ระบบน้ำ การเพาะกล้าไม้ ปัจจัยการผลิตที่จำเป็นตามแผนระดับแปลง เทคโนโลยีที่ นวัตกรรมที่เหมาะสม

(๒.๕) ร่วมกับเกษตรกรต้นแบบพัฒนาและทดลองใช้ระบบการติดตามประเมินตนเองของเกษตรกร

๓) การติดตาม สนับสนุน เกษตรกรในการปฏิบัติระดับแปลง เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาให้คำปรึกษา และสนับสนุนเพิ่มเติม

๔) การสรุปบทเรียน และกำหนดแผนพัฒนาเกษตรกรเพื่อยกระดับ เป็นครุต้นแบบวนเกษตร

๖.๒.๓ แผนงานขยายผลวนเกษตรสู่เกษตรกรรายใหม่ เกษตรเชิงเดี่ยว (เกษตรกรขั้นที่ ๑)

เป้าหมาย เกษตรกรที่ทำเกษตรเชิงเดี่ยวรูปแบบต่าง ๆ มีความรู้และนำความรู้ไปปฏิบัติ เริ่มปรับเปลี่ยนเข้าสู่ระบบวนเกษตร จำนวน ๓,๐๐๐ ราย พื้นที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน ๓๐,๐๐๐ ไร่

วัตถุประสงค์ ปรับเปลี่ยนแนวคิด พัฒนาความรู้เกษตรกรที่ทำเกษตรเชิงเดี่ยวให้ยอมรับปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตสู่วนเกษตร

ตัวชี้วัด ร้อยละ ๑๐๐ ของพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ ได้รับการส่งเสริมเป็นระบบวนเกษตร

ผู้รับผิดชอบหลัก ส.ป.ก. จังหวัด

ขั้นตอนการทำงาน

๑) ประชาสัมพันธ์สร้างการรับรู้ในชุมชน และรับสมัครเกษตรกรที่สนใจ เข้าร่วมโครงการ ผ่านสื่อต่าง ๆ และผ่านเกษตรกรครุต้นแบบวนเกษตร

๒) สสำรวจข้อมูลรายแปลงและประเมินความพร้อมในการเข้าร่วมโครงการทั้งด้านพื้นที่ ความรู้พื้นฐานความคิด ความสนใจ แรงงาน แหล่งน้ำ ความต้องการพัฒนาความรู้ และอื่น ๆ

๓) วิเคราะห์ข้อมูล จัดหลักสูตรร่วมกับเกษตรกรต้นแบบ จัดทำแผนพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรรายใหม่

๔) สนับสนุนการพัฒนาความรู้เกษตรกร ปรับแนวคิด พัฒนาความรู้ด้านดิน น้ำ ป่าไม้ นิเวศเกษตร วนเกษตรรูปแบบต่าง ๆ ประเภทพันธุ์ไม้/พันธุ์สัตว์ หลักป่า ๓ อย่าง ประโยชน์ ๔ อย่าง นวัตกรรม หลุมพอเพียง การจัดการปลูกพืชแบบต่าง ๆ

๕) สนับสนุนการทดลองปฏิบัติ การปรับเปลี่ยน โดยเริ่มจากสนับสนุน ให้เกษตรกรวิเคราะห์ตนเอง วิเคราะห์พื้นที่ ประเมินความต้องการ เลือกรูปแบบ จัดทำแผนการพัฒนาระดับแปลง แล้วสนับสนุนการขับเคลื่อนแผนรายแปลง

ลักษณะการปรับเปลี่ยนการใช้ที่ดิน

(๑) ปรับทั้งแปลง

(๒) ปรับเปลี่ยนบางส่วน

แนวทาง/เทคนิควิธีในช่วงเริ่มปรับเปลี่ยน

- ป่า ๓ อย่าง ประโยชน์ ๔ อย่าง

- หลักทฤษฎีกรรม: เพิ่มความหลากหลาย ผสมผสาน/ปลูกพืชร่วม/พืชแซม/พืชเหลื่อม ฯลฯ

- อินทรีย์วัตถุ สารชีวภาพทดแทนสารเคมี

- นวัตกรรมหลุมพอเพียง

- นวัตกรรมเกษตรธาตุสี่

- หลักความสมดุลของระบบนิเวศ

- ตลาดคู่การผลิต

๖) ครูต้นแบบวนเกษตรร่วมกำหนดตัวชี้วัดสำหรับการประเมินตนเอง ของเกษตรกรแบบง่าย โดยเจ้าหน้าที่เข้าไปร่วมติดตาม สนับสนุน

๗) เจ้าหน้าที่สรุปบทเรียนร่วมกับเกษตรกร เพื่อกำหนดแผน/กิจกรรม การปรับปรุงพัฒนาต่อเนื่อง

๘) เจ้าหน้าที่จัดทำแผนสนับสนุนต่อเนื่อง ๒ ปี โดยมีการประเมินระดับ การพัฒนาทุกปี เกษตรกรที่มีการปรับเปลี่ยนเร็วสามารถพัฒนาต่อยอดในกลุ่มเป้าหมายที่ ๒ คือ การเป็นต้นแบบการปรับเปลี่ยนสู่ระบบวนเกษตรในปีที่ ๓ ของการพัฒนา

๗. ระยะเวลาดำเนินการ

ตุลาคม ๒๕๖๓ - กันยายน ๒๕๖๔

๘. ปริมาณงานและประมาณการค่าใช้จ่าย

พื้นที่ดำเนินการในเขตปฏิรูปที่ดิน ๗๒ จังหวัด จำนวน ๔๕,๐๐๐ ไร่ งบประมาณรวมทั้งสิ้น ๔๖,๙๘๑,๐๐๐ บาท (สี่สิบล้านเก้าแสนแปดหมื่นหนึ่งพันบาทถ้วน) รายละเอียด ดังนี้

รายการ	งบประมาณ (บาท)
รวมทั้งสิ้น	๔๖,๙๘๑,๐๐๐
ค่าใช้จ่าย	๑๖,๑๖๗,๖๐๐
- ค่าใช้จ่ายในการอบรมสัมมนาและฝึกอบรม	๙,๔๙๘,๐๐๐
- ค่าเบี้ยเลี้ยง ค่าเช่าที่พักและค่าพาหนะ	๑,๑๔๕,๖๐๐
- ค่าจ้างเหมาบริการ	๕,๓๐๔,๐๐๐
- ค่าจ้างเหมาผลิตเอกสาร	๒๒๐,๐๐๐
ค่าวัสดุ	๓๐,๘๑๓,๔๐๐
- วัสดุการเกษตร	๒๘,๑๒๕,๐๐๐
- วัสดุเชื้อเพลิงและหล่อลื่น	๑,๘๗๒,๐๐๐
- วัสดุสำนักงาน	๘๑๖,๔๐๐

หมายเหตุ : ทุกรายการสามารถถัวจ่ายกันได้

๙. ผู้เบิกจ่ายและสถานที่เบิกจ่าย

๙.๑ ผู้เบิกจ่าย

- สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี
- สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัด ๗๒ จังหวัด

๙.๒ สถานที่เบิกจ่าย

- สำนักบริหารกองทุน
- สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัด ๗๒ จังหวัด

๑๐. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑๐.๑ เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีความมั่นคงด้านอาหาร และรายได้
- ๑๐.๒ เกษตรกรมีภูมิคุ้มกันความเสี่ยง มีกลุ่ม เครือข่าย มีการพึ่งพา แบ่งปัน
- ๑๐.๓ นิเวศเกษตรในแปลงของเกษตรกร และสภาพแวดล้อมในชุมชนดีขึ้น
- ๑๐.๔ การใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินอย่างยั่งยืน
- ๑๐.๕ เกษตรกรวางแผนที่ดินร่วมคุ้มครองที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
- ๑๐.๖ เพิ่มพื้นที่ป่าไม้นอกเขตอนุรักษ์

๑๑. การติดตามและประเมินผล

เจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานโครงการรายไตรมาส โดยประยุกต์ใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพ เช่น เจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. จังหวัด ๗๒ จังหวัด รายงานผลการดำเนินงานในระบบรายงานแผนงานผลงานประจำปีเดือน (Planning Action and Result Action (PARA)) และเจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. ส่วนกลาง (สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี และสำนักวิชาการและแผนงาน) รายงานผลการดำเนินงานในระบบติดตามและประเมินผลแห่งชาติ (eMENSUR) เป็นต้น ทั้งนี้ ข้อมูลจากการติดตามประเมินผลและการถอดบทเรียนการดำเนินงานโครงการ สามารถใช้เป็นข้อมูลในการสื่อสาร เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และวางแผนการขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการในลำดับต่อไป โดยมีตัวชี้วัด ดังนี้

เชิงปริมาณ : พื้นที่ในเขตปฏิรูปที่ดินที่ได้รับการส่งเสริมเป็นระบบวนเกษตร จำนวน ๔๕,๐๐๐ ไร่

เชิงคุณภาพ : ร้อยละ ๓๐ ขึ้นไปของพื้นที่ที่มีการปรับเปลี่ยนเข้าสู่ระบบวนเกษตร

๑๒. เอกสารหรือรายละเอียดอื่น ๆ

๑๒.๑ กรอบแนวคิดโครงการส่งเสริมระบบวนเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน

๑๒.๒ ROAD MAP โครงการส่งเสริมระบบวนเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน

๑๒.๓ แผนการจัดสรรงบประมาณ ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๔

ลงชื่อ.....

(นางสาวดวงใจ ตู่คำ)

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการกลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพแวดล้อม

ลงชื่อ.....

(นายสุรชัย ยุทธชนะ)

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี

โครงการ พัฒนาเทคโนโลยีนวัตกรรมเครื่องจักรกลและอุปกรณ์ด้านปศุสัตว์ (Motor Pool)

งบประมาณ
14,525,000 บาท

วัตถุประสงค์

ผลลัพธ์

ประชาชนได้รับประโยชน์

พื้นที่ดำเนินการ

- จัดตั้งศูนย์จักรกลการเกษตรด้านปศุสัตว์ สำหรับให้บริการเกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกรในการจัดการแปลงพืชอาหารสัตว์และการสำรองเสบียงสัตว์
- ถ่ายทอดเทคโนโลยีการใช้เครื่องจักรกลด้านการเกษตรด้านปศุสัตว์ให้แก่เกษตรกร

- เกษตรกร/กลุ่มเกษตรกร ได้รับบริการ 4,200:ปี พื้นที่ 21,000 ไร่

- ลดภาระค่าใช้จ่ายในการผลิตและสำรองเสบียงสัตว์ ไร่ละ 3,000 บาท คิดเป็นมูลค่ารวม 63,000,000 บาท

- เครื่องจักร 1 ชุด ประกอบด้วย**
- เครื่องตัดพืชอาหารสัตว์แบบดับเบิลช็อป (Double chop)
 - เครื่องตัดหญ้าแบบดรัมโมเวอร์ ขนาดหน้ากว้าง 1.90 เมตร
 - เครื่องอัดหญ้าแห้ง ขนาดหน้ากว้าง 1.50 เมตร
 - เครื่องเกลี่ยหญ้ารวมกองแบบที่ 2 (2 โรเตอร์) 1.35 เมตร
 - เครื่องเกลี่ยหญ้ารวมกอง (แบบที่ 1)

- เครื่องจักร 7 ชุด (7 แห่ง)**
- ผลิตได้ 400 ฟ่อน ต่อวัน
 - ผลิตทั้งปี (60%) ได้ 10,219 ตัน
 - เลี้ยงวัวได้ 4,666 ตัว

ภาค	จังหวัด (7 แห่ง)
เหนือ	ลำปาง แพร่ เพชรบูรณ์
ตะวันออกเฉียงเหนือ	ร้อยเอ็ด บุรีรัมย์
กลาง	สุพรรณบุรี
ตะวันออก	สระแก้ว

- ผลตอบแทนที่ได้รับ**
- อาหาร 10,219 ตัน กก.ละ 20 บาท
 - อายุการใช้งานเครื่องจักร 10 ปี
 - ได้มูลค่า 204,399,999 บาท
 - ลงทุน 1,452,500 บาท ต่อปี
 - ทุน 1 บาท ผลตอบแทน 14.07 บาท

เครื่องตัดพืชอาหารสัตว์แบบดับเบิลชอป (Double chop) หน้ากว้าง 1.25 เมตร
750,000 บาท

ชุดเครื่องจักรกลการเกษตร
5 รายการ รวม 2,075,000 บาท
7 ชุด รวมทั้งสิ้น 14,525,000 บาท

เครื่องตัดหญ้าแบบดรัมโมเวอร์ ขนาดหน้ากว้าง 1.90 เมตร
420,000 บาท

เครื่องอัดหญ้าแห้ง ขนาดหน้ากว้าง 1.50 เมตร
600,000 บาท

เครื่องเกลี่ยหญ้ารวมกอง (แบบที่ 1)
85,000 บาท

เครื่องเกลี่ยหญ้ารวมกองแบบที่ 2 (2 โรเตอร์) 1.35 เมตร
220,000 บาท

3.พัฒนาเทคโนโลยีนวัตกรรม

เครื่องจักรกลและอุปกรณ์ด้านปศุสัตว์

(Motor Pool)

ภาค	จังหวัด	เสปียงสัตว์ (ตัน)
เหนือ	แพร่	275.90
ตะวันออกเฉียงเหนือ	อำนาจเจริญ	55.00
	ยโสธร	108.86
	ร้อยเอ็ด	6.00
	หนองคาย	23.20
	สกลนคร	30.00
ใต้	พัทลุง	3.50
	สตูล	120.00
	นราธิวาส	22.50
กลาง	ชัยนาท	12.00
	พิจิตร	45.60
รวม	11	702,56

ฟางข้าว

ตั้งข้าวโพด

หญ้าเนเปียร์

ต้นถั่วเหลือง

แบบฟอร์มข้อเสนอโครงการประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๔ กรมการข้าว

๑. โครงการระบบส่งเสริมเกษตรแบบแปลงใหญ่ข้าว

กิจกรรมการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและการป้องกันกำจัดศัตรูข้าวและภัยธรรมชาติ

๒. ความสอดคล้องกับร่างกรอบยุทธศาสตร์แห่งชาติระยะ ๒๐ ปี (๒๕๖๐-๒๕๗๙) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (๒๕๖๐-๒๕๖๔) นโยบายความมั่นคงแห่งชาติ

ยุทธศาสตร์แห่งชาติระยะ ๒๐ ปี (๒๕๖๐-๒๕๗๙)

- ยุทธศาสตร์ที่ ๒ : ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน เป้าหมายที่ ๒ ประเทศไทยมีขีดความสามารถในการแข่งขันสูงขึ้น

- ยุทธศาสตร์ที่ ๕ ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เป้าหมายที่ ๓ ใช้ประโยชน์และสร้างการเติบโตบนฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้สมดุลภายในขีดความสามารถของระบบนิเวศ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (๒๕๖๐-๒๕๖๔)

- ยุทธศาสตร์ที่ ๓ การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน เป้าหมายที่ ๑ เศรษฐกิจเติบโตได้ตามศักยภาพ ประชาชนมีความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น แนวทางการพัฒนาที่ ๒ การเสริมสร้างและพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคการผลิตและบริการ

- ยุทธศาสตร์ที่ ๔ บริหารจัดการทรัพยากรการเกษตรและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน แนวทางการพัฒนาที่ ๒ ส่งเสริมการเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

นโยบายความมั่นคงแห่งชาติ

- ยุทธศาสตร์ที่ ๑๘ การรักษาความมั่นคงด้านอาหารและน้ำ

๓. สถานภาพโครงการ () โครงการใหม่ (✓) โครงการต่อเนื่อง

๔. หน่วยงานรับผิดชอบ

- หน่วยงานหลัก สำนักส่งเสริมการผลิตข้าว
- หน่วยงานสนับสนุน กองวิจัยและพัฒนาข้าว กองเมล็ดพันธุ์ข้าว ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สถาบันวิทยาศาสตร์ข้าวแห่งชาติ ศูนย์วิจัยข้าว และศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว

๕. หลักการและเหตุผล

การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ (Climate Change) คือ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติหรือเกิดจากการกระทำของมนุษย์ทำให้ปริมาณก๊าซเรือนกระจก (Greenhouse Gases) ในบรรยากาศเพิ่มมากขึ้น และส่งผลให้อุณหภูมิโลกสูงขึ้น ที่เรียกว่า ภาวะโลกร้อน (Global warming) โดยก๊าซเรือนกระจกที่สำคัญที่เกิดขึ้นจากการปลูกข้าว ได้แก่ ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์เกิดจากการเผาไหม้ตอซังฟางข้าว ก๊าซมีเทนเกิดจากการย่อยสลายสารอินทรีย์ของแบคทีเรียที่ไม่ใช้ออกซิเจนจากการปลูกข้าวในนาที่มีน้ำท่วมขัง และก๊าซไนตรัสออกไซด์เกิดจากการย่อยสลายปุ๋ยที่มีไนโตรเจนของแบคทีเรียและปล่อยก๊าซดังกล่าวสู่บรรยากาศพบว่าภาวะโลกร้อนส่งผลต่อการผลิตข้าวดังนี้ ทำให้เกิดภาวะแห้งแล้ง น้ำท่วม ปัญหาการระบาดของโรคแมลงและวัชพืชรุนแรงมากขึ้นปริมาณผลผลิตข้าวลดลงเนื่องจากอุณหภูมิสูงทำให้ผสมเกสรไม่ติดมีรวงน้อยและเมล็ดลีบและคุณภาพข้าวลดลงเนื่องจากอุณหภูมิสูงทำให้ข้าวเกิดท้องไข ข้าวหักมาก และขายไม่ได้ราคา และเนื่องจากปัญหามลพิษและฝุ่นควัน หรือ PM ๒.๕ ส่วนหนึ่งเกิดจากการเผาในที่โล่งจากภาคการเกษตร และส่งผล

กระทบต่อสุขภาพและการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชน และกรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน ได้รายงานข้อมูลในปี๒๕๔๖ ว่าประเทศไทยปล่อยก๊าซเรือนกระจกสู่บรรยากาศประมาณ ๓๔๔ ล้านตันคาร์บอนไดออกไซด์ เป็นการปล่อยจากภาคพลังงานร้อยละ ๕๖ รองลงมาภาคเกษตรกรรมร้อยละ ๒๔ จากขยะมูลฝอยและของเสียร้อยละ ๘ จากป่าไม้และการใช้ที่ดินร้อยละ ๗ และจากกระบวนการอุตสาหกรรมร้อยละ ๕ โดยปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากนาข้าว คิดเป็นประมาณร้อยละ ๑๐ ของการปล่อยก๊าซเรือนกระจกทั้งหมดของประเทศ หรือประมาณ ๔๐ ล้านตันคาร์บอนไดออกไซด์ ซึ่งนับว่าน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับภาคพลังงาน แต่อย่างไรก็ตามก๊าซเรือนกระจกที่ถูกปล่อยจากนาข้าวส่วนใหญ่คือก๊าซมีเทนซึ่งเกิดจากการย่อยสลายสารอินทรีย์โดยจุลินทรีย์ที่อยู่ในดินนาในสภาพไร้อากาศ (นาข้าวมีสภาพน้ำท่วมขัง) จุลินทรีย์จะย่อยสารอินทรีย์ที่ต้นข้าวและรากข้าวมากที่สุดช่วงต้นข้าวออกดอกออกรวงผลจากการย่อยสลายในสภาพที่ขาดออกซิเจนนี้จะเกิดก๊าซมีเทนขึ้นและก๊าซนี้จะปล่อยสู่ชั้นบรรยากาศผ่านช่องว่างในลำต้นข้าวทำให้เกิดสภาวะเรือนกระจกต่อโลก กรมการข้าวจึงเห็นควรดำเนินงานโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าวเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเพื่อถ่ายทอดความรู้ในการผลิตข้าวอย่างยั่งยืนให้กับเกษตรกร โดยลดการเผาตอซังฟางข้าวและไถกลบตอซังปรับระดับแปลงนาให้เรียบสม่ำเสมอ และปลูกข้าวโดยวิธีเปียกสลับแห้ง เพื่อสามารถควบคุมระดับน้ำในนาและไม่ให้น้ำขังในนาตลอดเวลาและใช้ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดิน และใช้ปุ๋ยที่มีไนโตรเจนในปริมาณที่เหมาะสม

ประเทศไทยประสบปัญหาด้านการผลิตข้าวตั้งแต่ปริมาณผลผลิตข้าวเกินความต้องการ การผลิตข้าวมีประสิทธิภาพต่ำ ผลผลิตต่อไร่ต่ำ ต้นทุนการผลิตสูง ซึ่งการระบาดของศัตรูข้าว การเกิดภัยธรรมชาติเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ส่งผลกระทบทำให้เกิดความเสียหายต่อผลผลิตข้าว ทำให้คุณภาพไม่ได้มาตรฐาน ราคาข้าวเปลือกตกต่ำ ประเทศไทยเป็นประเทศที่ส่งออกข้าวเป็นหลัก จึงถูกกำหนดราคาจากตลาดโลก ซึ่งหากช่วยลดความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นต่อปริมาณและคุณภาพข้าว จะทำให้รายได้ของเกษตรกรเพิ่มขึ้นได้ การเฝ้าระวังเตือนภัยการระบาดของศัตรูข้าวเป็นภารกิจหลักของกรมการข้าว ที่ต้องดำเนินการสนับสนุนงานวิจัยอื่น ๆ โดยเฉพาะการเฝ้าระวังเตือนภัยการระบาดของศัตรูข้าว ประเทศไทยเป็นแหล่งผลิตข้าวที่สำคัญแหล่งหนึ่งของโลก มีพื้นที่เพาะปลูกข้าวประมาณ ๕๘.๖๕ ล้านไร่ โดยมีเกษตรกรที่ประกอบอาชีพการทำนาประมาณ ๓.๗ ล้านครัวเรือน สามารถผลิตข้าวนาปีและนาปรังได้ผลผลิตปีละกว่า ๓๐ ล้านตันข้าวเปลือก เป็นสินค้าทางการเกษตรที่สามารถทำรายได้สู่ประเทศปีละกว่า ๒๐๐,๐๐๐ ล้านบาท ในการผลิตข้าวนั้นปัจจัยที่มีผลกระทบต่อผลผลิตข้าวเป็นอย่างมากนั้น ได้แก่ โรคไหม้ (Rice blast disease) มีสาเหตุมาจากเชื้อรา *Pyricularia oryzae* Cav. (syn. *Magnaporthe oryzae*) ส่วนใหญ่พบในพื้นที่ที่ปลูกข้าวพันธุ์พื้นเมืองไวต่อช่วงแสง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันตก และภาคใต้ เชื้อราสาเหตุนี้สามารถเข้าทำลายข้าวได้ทุกระยะการเจริญของข้าวตั้งแต่ระยะกล้า แตกกอ ตั้งท้อง ออกรวงจนถึงระยะใกล้เก็บเกี่ยว โดยเชื้อราจะเข้าทำลายที่ใบ ข้อต่อใบ ข้อต่อลำต้นและที่คอรวงข้าว ทำให้เกิดอาการใบไหม้ คอรวงเน่า ผลที่เกิดขึ้นบนใบข้าวจะเป็นแผลสีน้ำตาลคล้ายรูปตา มีสีเทาอยู่ตรงกลางแผล แผลสามารถขยายลุกลามและกระจายทั่วใบ ถ้าเป็นรุนแรงในระยะกล้าต้นข้าวจะแห้งพุดตาย อาการคล้ายถูกไฟไหม้ ในระยะแตกกอจะพบอาการได้ที่ใบ ข้อต่อใบ และข้อต่อลำต้น ขนาดแผลจะใหญ่กว่าที่พบในระยะกล้า แผลลุกลามติดต่อกันได้บริเวณข้อต่อ ใบจะมีลักษณะแผลซ้ำสีน้ำตาลดำและมักหลุดจากกาบใบเสมอ ระยะออกรวง ถ้าข้าวเพิ่งจะเริ่มให้รวงเมื่อถูกเชื้อราเข้าทำลายเมล็ดจะลีบหมด แต่ถ้าเป็นโรคตอนข้าวใกล้เก็บเกี่ยวจะทำให้เกิดโรคเน่าคอรวง โดยจะปรากฏรอยแผลซ้ำสีน้ำตาลบริเวณคอรวงทำให้เปราะหักง่าย รวงข้าวหล่นทำให้ผลผลิตเสียหายอย่างมาก โรคนี้สามารถแพร่กระจายได้ในแปลงที่ต้นข้าวหนาแน่น อับลม ถ้าใส่ปุ๋ยสูง สภาพอากาศเหมาะสมและมีลมแรงจะทำให้โรคแพร่กระจายได้ดี กองวิจัยและพัฒนาข้าวได้พัฒนาเครื่องมือที่ช่วยในการพยากรณ์การเกิดโรคไหม้มาอย่างต่อเนื่อง ผ่านเครื่องมือตรวจอากาศอัตโนมัติ ที่จะแสดงค่า Blast Unit of Severity (BUS) ซึ่งค่า BUS นี้จะแสดงให้เห็นถึงสภาพความเหมาะสมของสภาพอากาศที่ทำให้เกิดโรคไหม้โดยมีระดับวิกฤตที่ ๒.๒๕ อย่างไรก็ตามการคำนวณค่า BUS นี้ได้มาจากการทดสอบกับข้าวพันธุ์ กข๒๓ ซึ่งในปัจจุบันนี้พันธุ์ข้าวที่เกษตรกรนิยมปลูกมีความหลากหลายมากขึ้น แต่ยังไม่ค่า BUS ที่เหมาะสมกับข้าวพันธุ์อื่นๆ ดังนั้นโครงการวิจัยนี้จึงมี

กิจกรรมที่จะทดสอบความแม่นยำของค่า BUS ในพื้นที่ที่เป็นตัวแทนของภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เพื่อให้ได้ค่า BUS ที่มีความเหมาะสมกับข้าวพันธุ์ต่างๆ ต่อไป ศัตรูข้าวอีกชนิดหนึ่ง ที่สร้างทำเสียหายให้กับผลผลิตข้าวเป็นอย่างมาก ได้แก่ เพลี้ยกระโดดสีน้ำตาล (*Nilaparvatalugens*) เป็นแมลงปากดูดที่มีพืชอาหาร คือ ข้าวเป็นหลัก เพลี้ยกระโดดสีน้ำตาลสามารถเคลื่อนย้ายจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง โดยการบินในระยะสั้น และอาศัยแรงลมในการพัดพาไปในระยะไกล หรือที่เรียกว่า แมลงอพยพ การใช้กับดักแสงไฟในการพยากรณ์การเคลื่อนย้ายของเพลี้ยกระโดดสีน้ำตาล เป็นหนึ่งในเครื่องมือเดียวที่ใช้ในการพยากรณ์และสามารถพยากรณ์ได้ค่อนข้างแม่นยำเฉพาะกับเพลี้ยกระโดดสีน้ำตาล จากงานวิจัยที่ผ่านมา พบว่าเพลี้ยกระโดดสีน้ำตาลเป็นแมลงที่มีศักยภาพในการทำลายผลผลิตข้าวในพื้นที่ปลูกข้าวที่อาศัยระบบน้ำชลประทานโดยเฉพาะพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลางตอนบน ชนิดปีกยาวสามารถเคลื่อนย้ายได้โดยอาศัยกระแสลมประจำปีไปยังพื้นที่ปลูกข้าวใกล้เคียงหรือพื้นที่ห่างไกล ซึ่งสามารถติดตามการเคลื่อนย้ายประชากรในแต่ละพื้นที่ปลูกโดยการใช้กับดักแสงไฟหรือกับดักในอากาศ นอกจากนี้จากการติดตามสถานการณ์การระบาดของเพลี้ยกระโดดสีน้ำตาล วันทนา และคณะ (๒๕๔๘) รายงานว่ากับดักแสงไฟสามารถดักเพลี้ยกระโดดสีน้ำตาลบริเวณภาคกลางได้จำนวนสูงสุดในเดือนมีนาคม โดยจำนวนเพลี้ยกระโดดสีน้ำตาลที่ดักได้ประมาณ ๑.๗ แสนตัวต่อเดือน หรือระดับ ๑-๗ หมื่นตัว/วัน สามารถใช้เป็นข้อบ่งชี้ให้เกษตรกรในพื้นที่สำรวจแมลงเฝ้าระวังที่อำเภอเมือง อำเภอหันคา อำเภอวัดสิงห์และอำเภอมโนรมย์ได้ และพบว่าจำนวนเพลี้ยกระโดดสีน้ำตาลสูงสุดที่ดักได้มีความสอดคล้องกับจำนวนเพลี้ยกระโดดสีน้ำตาลและมวนเขียวดูดไข่ที่อพยพเข้ามาแปลงนาในช่วงข้าวอายุ ๑๗-๒๐ วันหลังหว่าน จากแนวโน้มความแม่นยำของการพยากรณ์การระบาดของเพลี้ยกระโดดสีน้ำตาลที่ได้จากกับดักแสงไฟนี้จะนำไปสู่การหาความสัมพันธ์ของจำนวนแมลงศัตรูข้าวชนิดอื่นโดยเฉพาะเพลี้ยกระโดดหลังขาวที่พบในกับดักแสงไฟกับช่วงเวลาการระบาดต่อไป นอกจากการประเมินการอพยพย้ายถิ่นของเพลี้ยกระโดดสีน้ำตาลจากข้อมูลกับดักแสงไฟแล้ว การประเมินและการสำรวจพื้นที่การระบาดของแมลงศัตรูข้าวชนิดอื่น รวมถึงโรคข้าว และวัชพืช ก็มีความสำคัญเช่นกัน ที่ผ่านมามีการสุ่มสำรวจพื้นที่ระบาดของศัตรูข้าวหลายชนิด เช่น การสุ่มสำรวจและประเมินพื้นที่ระบาดของแมลงบั่วทางภาคเหนือตอนบน ข้อมูลที่พบมีเพียงพอที่จะใช้ในการทำฐานข้อมูล แต่ยังคงมีการรวบรวมข้อมูลอื่นๆ เพื่อนำมาทำแผนที่การระบาดและฐานข้อมูลอย่างชัดเจน การพยากรณ์โรคใหม่ก็เป็นภารกิจงานหนึ่งของกรมการข้าวที่ได้มีการดำเนินงานมาระยะหนึ่ง เป็นการตรวจเช็คจากข้อมูลค่า BUS ที่ได้จากเครื่องตรวจอากาศอัตโนมัติ (data logger) ซึ่งข้อมูลที่ได้บางพื้นที่ยังไม่มีมีความสอดคล้องกับพื้นที่การระบาดที่แท้จริง เป็นต้น ดังนั้น งานวิจัยภายใต้โครงการนี้จะป็นกิจกรรมที่สนับสนุนให้กรมการข้าวมีฐานข้อมูลเกี่ยวกับการระบาดของศัตรูข้าว โดยเฉพาะโรค และแมลงศัตรูข้าว ซึ่งจะนำไปสู่การป้องกันกำจัดศัตรูข้าวต่อไป

การสนับสนุนความรู้และการบริการด้านวิชาการให้กับเกษตรกรเป็นภารกิจหลักอย่างหนึ่งที่สำคัญของกรมการข้าว กรมการข้าวมีช่องทางการถ่ายทอดความรู้ให้กับเกษตรกรผ่านการดำเนินงานโครงการต่าง ๆ และยังมีหน่วยบริการชาวนา ซึ่งประกอบด้วย ศูนย์บริการชาวนาและหน่วยบริการคลินิกข้าว (Mobile Unit) ซึ่งศูนย์บริการชาวนาอยู่ภายในสถาบันวิทยาศาสตร์ข้าวแห่งชาติ ศูนย์วิจัยข้าวและศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวที่กระจายอยู่ทั่วประเทศ เกษตรกรสามารถไปขอรับบริการด้านวิชาการ ตลอดจนปรึกษาปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการทำนาและการเกษตรอื่น ๆ สำหรับหน่วยบริการคลินิกข้าว (Mobile Unit) จะออกให้บริการให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำแก่ชาวนาในพื้นที่ในสถานการณ์ปกติและเร่งด่วน เพื่อสนับสนุนภารกิจของกรมการข้าวในการให้บริการเกษตรกรในพื้นที่และเพื่อให้ทันต่อสถานการณ์การระบาดของศัตรูข้าวและภัยธรรมชาติ ดังนั้นหน่วยบริการชาวนาจึงเป็นส่วนสำคัญในการให้บริการกับเกษตรกรอย่างใกล้ชิดและทันต่อเหตุการณ์

๖. วัตถุประสงค์ของโครงการ

๖.๑ เพื่อสร้างการตระหนักรู้และถ่ายทอดเทคโนโลยีการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าวอย่างยั่งยืนแก่เกษตรกร

๖.๒ เพื่อติดตามสถานการณ์และเตือนภัยการระบาดของศัตรูข้าวและภัยธรรมชาติ

๖.๓ เพื่อให้บริการเกษตรกรด้านวิชาการ ถ่ายทอดความรู้ ให้คำปรึกษา ติดตามข้อมูลสถานการณ์ข้าว แก้ไขปัญหาด้านข้าว ช่วยเหลือเกษตรกรผู้ประสบภัยพิบัติด้านการเกษตร

๗. เป้าหมายของโครงการ

๗.๑ ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าวอย่างยั่งยืนแก่เกษตรกร ๒,๑๖๐ ราย ใน ๖ จังหวัด

๗.๒ ติดตามสถานการณ์ รายงานสถานการณ์ศัตรูข้าวและแจ้งเตือนภัยการระบาดของศัตรูข้าวและภัยธรรมชาติ ทุกสัปดาห์ จำนวน ๕๒ ครั้ง

๗.๓ ให้บริการเกษตรกรด้านวิชาการ ถ่ายทอดความรู้ ให้คำปรึกษา ติดตามข้อมูลสถานการณ์ข้าว แก้ไขปัญหาด้านข้าว และช่วยเหลือเกษตรกรผู้ประสบภัยพิบัติด้านการเกษตร จำนวน ๓๕,๐๐๐ ราย

๘. วิธีการดำเนินการ

๘.๑ กิจกรรมการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

๘.๑.๑ จัดทำแปลงสาธิตการทำนาแบบรักษ์โลก จำนวน ๖ แปลง

- จัดทำแปลงสาธิตการทำนาแบบรักษ์โลกจังหวัดละ ๑ แปลง ๆ ละ ๕ ไร่ ซึ่งเป็นแปลงเรียนรู้เทคโนโลยีการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าวอย่างยั่งยืนได้แก่ การงดการเผาตอซังฟางข้าวและไถกลบตอซัง การปรับระดับแปลงนาให้เรียบสม่ำเสมอ การปลูกข้าวโดยวิธีเปียกสลับแห้ง และการใช้ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดิน เก็บข้อมูลแปลงสาธิตและแปลงเปรียบเทียบ (ซึ่งเป็นแปลงที่ปฏิบัติตามวิธีของเกษตรกร จังหวัดละ ๑ แปลง) ทุกสัปดาห์

- เจ้าหน้าที่ติดตามให้คำแนะนำการจัดทำแปลงสาธิตการทำนาแบบรักษ์โลกด้วยเทคโนโลยีการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าวอย่างยั่งยืนให้แก่เกษตรกร

๘.๑.๒ จัดทำแปลงส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีการทำนาแบบรักษ์โลก จำนวน ๒๐๐ ไร่

- จัดทำแปลงส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีการทำนาแบบรักษ์โลกจังหวัดละ ๑๐๐ ไร่ (เกษตรกร จำนวน ๒๐ ราย ๆ ละ ๕ ไร่) โดยสนับสนุนค่าไถกลบตอซังและฟางข้าวค่าเตรียมดินและปรับระดับพื้นที่ และค่าทอสังเคราะห์ระดับน้ำเก็บข้อมูลแปลงส่งเสริมและแปลงเปรียบเทียบ (ซึ่งเป็นแปลงที่ปฏิบัติตามวิธีของเกษตรกร) ทุกสัปดาห์

- เจ้าหน้าที่ติดตามให้คำแนะนำการจัดทำแปลงส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีการทำนาแบบรักษ์โลกด้วยเทคโนโลยีการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าวอย่างยั่งยืนให้แก่เกษตรกร

๘.๑.๓ ถ่ายทอดเทคโนโลยีการทำนาแบบรักษ์โลก

- จัดเวทีชุมชนและประชาสัมพันธ์โครงการ จังหวัดละ ๑ ครั้ง ๆ ละ ๕๐ ราย เพื่อรับสมัครเกษตรกรเพื่อจัดทำแปลงสาธิต จังหวัดละ ๑ แปลง ๆ ละ ๕ ไร่ และประชาสัมพันธ์โครงการแก่เกษตรกรในพื้นที่ได้รับทราบ

- จัดเวทีเรียนรู้ตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกรในการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าวอย่างยั่งยืนให้แก่เกษตรกรในพื้นที่ ๖ จังหวัด ๆ ละ ๑๒ ครั้ง รวม ๗๒ ครั้ง ๆ ละ ๓๐ คน รวม ๒,๑๖๐ ราย

- ประชุมเชื่อมโยงกับผู้ประกอบการการใช้ประโยชน์จากฟางข้าวจังหวัดละ ๑ ครั้ง ๆ ละ ๓๐ ราย เพื่อเชื่อมโยงเกษตรกรและผู้ประกอบการในการนำเอาฟางข้าวไปใช้ประโยชน์ เช่น การใช้เครื่องอัดฟาง การแปรรูปเป็นเยื่อกระดาษ ภาชนะ ผลิตภัณฑ์ และเฟอร์นิเจอร์

๘.๒ กิจกรรมเฝ้าระวังเตือนภัยการระบาดของศัตรูข้าว

๘.๒.๑ สำรวจและติดตามสถานการณ์ศัตรูข้าว

- จัดทำแปลงประเมินค่า BUS ของโรคใหม่ จำนวน ๑ แปลง โดยศูนย์วิจัยข้าวเชียงใหม่
- จัดทำแปลงติดตามสถานการณ์ศัตรูข้าว จำนวน ๒๗ แปลง ภายในสถาบันวิทยาศาสตร์ข้าวแห่งชาติและศูนย์วิจัยข้าว (ยกเว้นศูนย์วิจัยข้าวร้อยเอ็ด)

- สำรวจและติดตามสถานการณ์ศัตรูข้าวของศูนย์แม่ข่ายระบบเตือนภัยการระบาดของศัตรูข้าว ๓๗ ศูนย์ รวม ๕๒ ครั้งต่อปี (สัปดาห์ละ ๑ ครั้ง) ได้แก่

๑) ติดตามสถานการณ์โรคข้าวจากเครื่องตรวจอากาศอัตโนมัติ จำนวน ๓๗ ศูนย์

๒) ติดตามปริมาณแมลงศัตรูข้าวจากกับดักแสงไฟ จำนวน ๒๗ ศูนย์

๓) สำรวจและติดตามสถานการณ์ศัตรูข้าวในแปลงนา จำนวน ๒๗ ศูนย์ ทั้งนี้ สำรวจและติดตามสถานการณ์โรคข้าวและแมลงศัตรูข้าวของแปลงภายในสถาบันวิทยาศาสตร์ข้าวแห่งชาติและศูนย์วิจัยข้าว ทุก ๗ วัน และสำรวจและติดตามสถานการณ์โรคข้าวและแมลงศัตรูข้าวของแปลงเกษตรกร ทุก ๑๔ วัน

๘.๒.๒ รายงานสถานการณ์และเตือนภัยการระบาดของศัตรูข้าว

- ประชุมคณะทำงานป้องกันและแก้ไขปัญหาศัตรูข้าว ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนจากกองวิจัยและพัฒนาข้าว กองเมล็ดพันธุ์ข้าว สำนักส่งเสริมการผลิตข้าว ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และกลุ่มประชาสัมพันธ์ สำนักบริหารกลาง ดำเนินการประชุม รวม ๓ ครั้ง ทั้งนี้ ดำเนินงานในการป้องกัน แก้ไขปัญหาและบรรเทาผลกระทบของเกษตรกรจากการระบาดของศัตรูข้าว ติดตาม รวบรวม วิเคราะห์ ประเมินสถานการณ์พยากรณ์ และเตือนภัยการระบาดของศัตรูข้าวผ่านสื่อและช่องทางต่างๆ อย่างรวดเร็วและทันต่อสถานการณ์ และประสานงานกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องในการจัดทำสถานการณ์การระบาดของศัตรูข้าว และการบรรเทาผลกระทบของเกษตรกรจากการระบาดของศัตรูข้าว

- จัดทำรายงานสถานการณ์ศัตรูข้าวและแจ้งเตือนภัยการระบาดของศัตรูข้าว ทุกสัปดาห์ จำนวน ๕๒ ครั้ง

๘.๓ กิจกรรมหน่วยบริการชาวนา

๘.๓.๑ จัดหาวัสดุอุปกรณ์และจัดทำสื่อเผยแพร่ เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์บริการชาวนา และหน่วยบริการคลินิกข้าว (Mobile Unit)

๘.๓.๒ ออกหน่วยคลินิกข้าว (Mobile Unit) ให้บริการเกษตรกรด้านวิชาการ ถ่ายทอดความรู้ ให้คำปรึกษา ติดตามข้อมูลสถานการณ์ข้าว แก้ไขปัญหาด้านข้าว และช่วยเหลือเกษตรกรผู้ประสบภัยพิบัติด้านการเกษตร ทุกสัปดาห์

๘.๓.๓ จัดทำรายงานการออกหน่วยให้บริการ และรายงานข้อมูลสถานการณ์ข้าว แก้ไขปัญหาด้านข้าว และช่วยเหลือเกษตรกรผู้ประสบภัยพิบัติด้านการเกษตร ทุกสัปดาห์

๘.๔ การบริหารจัดการโครงการ

๘.๔.๑ สัมมนาวางแผนการเตรียมรับสถานการณ์ภัยพิบัติการเกษตร (ด้านข้าว) เพื่อเตรียมการจัดทำแนวทางการเตรียมรับสถานการณ์ภัยพิบัติด้านการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับข้าว ผู้เข้าร่วมจำนวน ๘๐ ราย ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของกรมการข้าวทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

๘.๔.๒ จัดทำสื่อเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ เกี่ยวกับเทคโนโลยีการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าวอย่างยั่งยืน และการป้องกันกำจัดศัตรูข้าวและภัยธรรมชาติแก่เกษตรกร

๘.๔.๓ จัดทำคู่มือการดำเนินงานโครงการและรายงานผลการดำเนินงาน

๘.๔.๔ ประชุมวางแผนและสรุปผลการดำเนินงานโครงการ เพื่อชี้แจงแนวทางการดำเนินงาน กำหนดพื้นที่เป้าหมายและวางแผนการดำเนินงานโครงการร่วมกันจำนวน ๑ ครั้ง และประชุมสรุปผลการดำเนินงานโครงการจำนวน ๒ ครั้ง

๘.๔.๕ จัดเจ้าหน้าที่ช่วยปฏิบัติงาน

๘.๔.๖ ติดตามและนิเทศงาน

๙. พื้นที่ดำเนินการ

๙.๑ กิจกรรมการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ดำเนินการในพื้นที่ ๖ จังหวัด ได้แก่ ชัยนาท สิงห์บุรี อ่างทอง พระนครศรีอยุธยา สุพรรณบุรี และปทุมธานี

๙.๒ กิจกรรมเฝ้าระวังเตือนภัยการระบาดของศัตรูข้าว และกิจกรรมหน่วยบริการชาวนา ดำเนินการในพื้นที่ ๗๗ จังหวัด

๑๐. ผลผลิต (output) ตัวชี้วัดผลผลิต

๑๐.๑ ตัวชี้วัดเชิงปริมาณ

- จำนวนเกษตรกรที่ได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าวอย่างยั่งยืน
- จำนวนรายงานสถานการณ์ศัตรูข้าวและแจ้งเตือนภัยการระบาดของศัตรูข้าวและภัยธรรมชาติ
- จำนวนเกษตรกรที่ได้รับการด้านวิชาการ ถ่ายทอดความรู้ ให้คำปรึกษา ติดตามข้อมูลสถานการณ์ข้าว แก้ไขปัญหาด้านข้าว และช่วยเหลือเกษตรกรผู้ประสบภัยพิบัติด้านการเกษตร

๑๐.๒ ตัวชี้วัดเชิงคุณภาพ

- เกษตรกรสามารถลดต้นทุนการผลิตและมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการทำนา ร้อยละ ๑๐
- เกษตรกรมีความพึงพอใจจากการให้บริการของศูนย์บริการชาวนาและหน่วยบริการคลินิกข้าว (Mobile Unit) ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๘๐

๑๑. ผลลัพธ์ (outcomes)

๑๑.๑ เกษตรกรสามารถลดต้นทุนการผลิตและมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการใช้เทคโนโลยีการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าวอย่างยั่งยืนและจากการได้รับการบริการจากหน่วยบริการชาวนา

๑๑.๒ เกษตรกรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับการแจ้งเตือนข้อมูลด้านการระบาดของศัตรูข้าวและภัยธรรมชาติที่ทันต่อเหตุการณ์และสามารถลดความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นต่อผลผลิตข้าวได้

๑๒. งบประมาณรายละเอียดค่าใช้จ่ายงบประมาณจำแนกตามหมวดรายจ่ายดังนี้

๑. งบดำเนินงาน	๑๕,๔๕๙,๖๐๐	บาท
๑.๑ ค่าตอบแทน	-	บาท
๑.๒ ค่าใช้จ่าย	๑๓,๙๒๔,๖๐๐	บาท
๑.๓ ค่าวัสดุ	๑,๕๓๕,๐๐๐	บาท
๑.๔ ค่าสาธารณูปโภค	-	บาท
๒. งบลงทุน		
๒.๑ ครุภัณฑ์	-	บาท
๒.๒ ที่ดินและสิ่งก่อสร้าง	-	บาท
๓. งบเงินอุดหนุน	-	บาท
๔. งบรายจ่ายอื่น	-	บาท

๑๓. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

๑๓.๑ เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าวอย่างยั่งยืนและสามารถนำไปปฏิบัติในแปลงของตนเองได้ก่อให้เกิดการประกอบอาชีพทำนาที่ยั่งยืนและรักษาสิ่งแวดล้อม

๑๓.๒ เกษตรกรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับการแจ้งเตือนและเฝ้าระวังการระบาดของศัตรูข้าวและภัยธรรมชาติได้ทันต่อเหตุการณ์และสามารถลดความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นต่อผลผลิตข้าวได้

๑๓.๓ เกษตรกรได้รับบริการด้านวิชาการ ถ่ายทอดความรู้ ให้คำปรึกษา ติดตามข้อมูลสถานการณ์ข้าว แก้ไขปัญหาด้านข้าว และช่วยเหลือเกษตรกรผู้ประสบภัยพิบัติด้านการเกษตร

รับที่ 3744
วันที่ 3 พ.ค.
เวลา 15:44 น.

สำนักงานเลขาธิการพรรค
รับที่ 5693
รับที่ 3 พ.ค. 63
9.054

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ กยผ. สอน./ โทร. ๐ ๒๒๐๒ ๓๐๖๘ E-mail: ocsb_0604@ocsb.go.th

ที่ อก ๐๖๐๔/๑๒๗๕ วันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

เรื่อง แนวทางการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาอ้อยไฟไหม้ในฤดูการผลิตปี ๒๕๖๓/๒๕๖๔

เรียน ลอน. ผ่าน รอน. (นายวิฑูรย์ วิเศษสินธุ์)

เรื่องเดิม

กอต.สอน. ได้มีบันทึกด่วนที่สุด ที่ อก ๐๖๐๕/๒๑๓๔ ลงวันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๖๓ ดังเอกสารแนบ จัดทำวาระเพื่อนำเสนอคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทรายพิจารณาให้ความเห็นชอบแนวทางการดำเนินงาน เพื่อแก้ไขปัญหาอ้อยไฟไหม้ในฤดูการผลิตปี ๒๕๖๓/๒๕๖๔ ดังนี้

๑. มาตรการส่งเสริมให้มีการตัดอ้อยสด ลดอ้อยไฟไหม้
 - ๑.๑ มาตรการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์
 - ๑.๒ มาตรการขอรับเงินสนับสนุนจากภาครัฐตามโครงการช่วยเหลือชาวไร่อ้อยตัดอ้อยสด เพื่อลดฝุ่น PM๒.๕ ซึ่งจะช่วยเหลือเฉพาะชาวไร่อ้อยที่ตัดอ้อยสดเท่านั้น โดยให้มีอัตราเงินช่วยเหลือเท่ากับ เงินส่วนต่างรายได้ค่าแรงต่อวันที่ชาวไร่อ้อยที่ตัดอ้อยสดได้น้อยกว่าชาวไร่อ้อยที่ตัดอ้อยไฟไหม้ ที่ประมาณ ๑๒๐ บาทต่อตันอ้อย และค่าใช้จ่ายในการวัสดุเหลือใช้หลังการเก็บเกี่ยว เช่น ยอดอ้อย กาบใบ และใบอ้อยที่ประมาณ ๑๐ บาทต่อตันอ้อย รวมเป็น ๑๓๐ บาทต่อตันอ้อย
๒. อ้อยไฟไหม้จะถูกหักเงินค่าอ้อยจากราคาอ้อยขั้นต้นไว้ต้นละสามสิบบาท
๓. การจัดการเงินที่หักจากอ้อยไฟไหม้ อ้อยยอดยาว หรืออ้อยที่มีกาบใบ มีข้อเสนอ เป็น ๒ แนวทาง ดังนี้

- ๓.๑ **ข้อเสนอของ สอน.** การจัดการเงินที่หักจากอ้อยไฟไหม้ อ้อยยอดยาว หรืออ้อยที่มีกาบใบ ให้โรงงานน้ำตาล นำส่งฝากไว้ที่กองทุนอ้อยและน้ำตาลทราย เมื่อสิ้นสุดฤดูการผลิตให้กองทุนอ้อยและน้ำตาลทรายจ่ายคืนชาวไร่อ้อยทุกรายที่ตัดอ้อยสดคุณภาพดีในอัตราเฉลี่ยทั่วประเทศ
- ๓.๒ **ข้อเสนอของฝ่ายชาวไร่อ้อย** การจัดการเงินที่หักจากอ้อยไฟไหม้ อ้อยยอดยาว หรืออ้อยที่มีกาบใบ ให้โรงงานส่งให้คณะทำงานควบคุมการผลิตประจำ โรงงาน และให้คณะทำงานควบคุมการผลิตประจำโรงงานพิจารณาเฉลี่ยจ่ายเงินคืนชาวไร่อ้อยทุกรายที่ตัดอ้อยสดคุณภาพดี ตามระเบียบเดิม (รายโรงงาน)
๔. กำหนดให้โรงงานรับอ้อยไฟไหม้จากชาวไร่อ้อยรวมทั้งฤดูการผลิต ไม่เกินร้อยละ ๒๐ ของปริมาณอ้อยที่โรงงานนั้นรับทั้งหมดในฤดูการผลิตนั้น โดยอ้อยไฟไหม้ส่วนที่เกินร้อยละ ๒๐ โรงงานมีสิทธิ์ปฏิเสธการรับอ้อยนั้นได้ และไม่มีการกำหนดโทษโรงงานที่รับอ้อยไฟไหม้เกินกว่าที่กฎหมายกำหนด

ข้อเท็จจริง

คณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย ในการประชุมครั้งที่ ๑๒/๒๕๖๓ เมื่อวันที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๕๖๓ ได้พิจารณาแล้วมีมติเห็นชอบแนวทางการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาอ้อยไฟไหม้ในฤดูการผลิตปี ๒๕๖๓/๒๕๖๔ ดังนี้

๑. มาตรการส่งเสริมให้มีการตัดอ้อยสด ลดอ้อยไฟไหม้
 - ๑.๑ มาตรการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์

๑.๒ มาตรการขอรับเงินสนับสนุนจากภาครัฐตามโครงการช่วยเหลือชาวไร่อ้อยตัดอ้อยสดเพื่อลดฝุ่น PM ๒.๕ ซึ่งจะช่วยเหลือเฉพาะชาวไร่อ้อยที่ตัดอ้อยสดเท่านั้น โดยให้มีอัตราเงินช่วยเหลือเท่ากับเงินส่วนต่างรายได้ค่าแรงต่อวันที่ชาวไร่อ้อยที่ตัดอ้อยสดได้น้อยกว่าชาวไร่อ้อยที่ตัดอ้อยไฟไหม้ที่ประมาณ ๑๒๐ บาทต่อตันอ้อย และค่าใช้จ่ายในการจัดการวัสดุเหลือใช้หลังการเก็บเกี่ยว เช่น ยอดอ้อย กาบใบ และใบอ้อยที่ประมาณ ๑๐ บาทต่อตันอ้อย รวมเป็น ๑๓๐ บาทต่อตันอ้อย

๒. อ้อยไฟไหม้จะถูกหักเงินค่าอ้อยจากราคาอ้อยขั้นต้นไว้ต้นละสามสิบบาท

๓. การจัดการเงินที่หักจากอ้อยไฟไหม้ อ้อยยอดยาว หรืออ้อยที่มีกากใบให้โรงงานน้ำตาลส่งเงินให้คณะทำงานควบคุมการผลิตประจำ โรงงาน และให้คณะทำงานควบคุมการผลิตประจำโรงงานพิจารณาเฉลี่ยจ่ายเงินคืนชาวไร่อ้อยทุกรายที่ตัดอ้อยสดคุณภาพดี ตามระเบียบ กอน. ว่าด้วยการตัดและส่งอ้อยให้แก่โรงงาน การตรวจสอบคุณภาพอ้อยและการรับอ้อยจากชาวไร่อ้อย พ.ศ. ๒๕๕๓ และที่แก้ไขเพิ่มเติมโดยระเบียบ กอน. ว่าด้วยการตัดและส่งอ้อยให้แก่โรงงาน การตรวจสอบคุณภาพอ้อยและการรับอ้อยจากชาวไร่อ้อยและหัวหน้ากลุ่มชาวไร่อ้อย พ.ศ. ๒๕๕๓(ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๖๓

๔. กำหนดให้โรงงานน้ำตาลรับอ้อยไฟไหม้จากชาวไร่อ้อยรวมทั้งฤดูกาลผลิต ไม่เกินร้อยละ ๒๐ ของปริมาณอ้อยที่โรงงานนั้นรับทั้งหมดในฤดูกาลผลิตนั้น โดยอ้อยไฟไหม้ส่วนที่เกินร้อยละ ๒๐ โรงงานมีสิทธิ์ปฏิเสธการรับอ้อยนั้นได้ และไม่มีกำหนดโทษโรงงานที่รับอ้อยไฟไหม้เกินกว่าที่กฎหมายกำหนด

๕. ให้ สอน. ดำเนินการแก้ไขปัญหาอ้อยไฟไหม้ในฤดูกาลผลิตปี ๒๕๖๓/๒๕๖๔ ตามที่ระเบียบกำหนดโดยเคร่งครัด

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ กอต.สอน. ดำเนินการต่อไป

(นายสามารถ น้อยวัน)

ผู้อำนวยการกองยุทธศาสตร์และแผนงาน

เรียน กอต.

เพื่อดำเนินการต่อไป

(นายวิฑูรย์ วิเศษสินธุ์)

รอง

ผู้บริหารราชการแทน สอน.

3 พ.ย. ๖3

- กกก๑. -

เพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไป

(นายประสิทธิ์ วงษ์เวียง)

ผอ.กอต.

๑๗ ๑๐ ๖๓

เพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไป

(นายสันติ สังข์ทอง)

ทน.กกอ.

โครงการ : การปฏิบัติการฝนหลวง ประจำปีงบประมาณ 2564

แผนงาน : แผนงานยุทธศาสตร์เพื่อสนับสนุนด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

กรมฝนหลวงและการบินเกษตร มีภารกิจในการปฏิบัติการฝนหลวงเพื่อเพิ่มปริมาณน้ำในพื้นที่เกษตรกรรม ป่าไม้ และเขื่อนเก็บกักน้ำ ศึกษาวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีฝนหลวงและการดัดแปรสภาพอากาศ รวมทั้งปฏิบัติการด้านการบินเกษตร โดยได้จัดทำแผนปฏิบัติการฝนหลวงปีงบประมาณ 2564 เพื่อช่วยเหลือพื้นที่เพาะปลูกพืชประจำปี ศูนย์ปฏิบัติการฝนหลวงประจำภาคทั้ง 7 ศูนย์ ดำเนินการจัดตั้งหน่วยฯ ดังนี้

- การตั้งหน่วยปฏิบัติการฝนหลวงเคลื่อนที่เร็ว (พฤศจิกายน 2563 - มกราคม 2564) เพื่อติดตาม เฝ้าระวังสภาพอากาศ และสามารถปฏิบัติการฝนหลวงได้เมื่อสภาพอากาศเอื้ออำนวยในการช่วยเหลือพื้นที่ที่ขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค เกษตรกรรม การเติมน้ำต้นทุนให้กับเขื่อนและอ่างเก็บน้ำ รวมทั้งการบรรเทาปัญหาหมอกควันและไฟป่า

- การตั้งหน่วยปฏิบัติการฝนหลวงประจำปี (กุมภาพันธ์ - พฤศจิกายน 2564) โดยการตั้งหน่วยฯ จำนวน 11 - 13 หน่วยปฏิบัติการ เพื่อปฏิบัติการฝนหลวงช่วยเหลือให้ครอบคลุม 22 ลุ่มน้ำหลักในพื้นที่ 77 จังหวัด โดยมีแผนปฏิบัติการ ดังนี้

1) การป้องกันและแก้ไขภัยแล้ง (กุมภาพันธ์ - พฤศจิกายน 2564) ปฏิบัติการฝนหลวงเพื่อสร้างความชุ่มชื้นให้กับพื้นที่เกษตรกรรมและป่าไม้ และเพิ่มปริมาณน้ำฝนให้พื้นที่เกษตรกรรม เพื่อป้องกันและแก้ไขภัยแล้ง เนื่องจากฤดูฝนมาล่าช้ากว่าปกติ หรือฝนทิ้งช่วงระหว่างฤดูเพาะปลูก

2) การเติมน้ำต้นทุนให้เขื่อนกักเก็บน้ำ (กุมภาพันธ์ - ตุลาคม 2564) ปฏิบัติการฝนหลวงเพิ่มปริมาณน้ำเก็บกักให้กับเขื่อนต่างๆ ทั่วประเทศที่ยังมีปริมาณน้ำต่ำกว่าเกณฑ์ปกติเพื่อสำรองไว้เป็นน้ำต้นทุนในการบริหารจัดการน้ำในช่วงฤดูแล้งที่จะมาถึงและเพื่อสาธารณะประโยชน์ต่างๆ

3) การบรรเทาปัญหาหมอกควันและไฟป่า (กุมภาพันธ์ - กันยายน 2564) ปฏิบัติการฝนหลวงและดัดแปรสภาพอากาศเพื่อลดความหนาแน่นของหมอกควัน ฝุ่นละอองขนาดเล็ก (PM₁₀ และ PM_{2.5}) รวมทั้งการเพิ่มความชุ่มชื้นให้กับพื้นที่ป่าไม้เพื่อป้องกันการเกิดปัญหาไฟป่า

4) การยับยั้งการเกิดพายุลูกเห็บ (กุมภาพันธ์ - พฤษภาคม 2564) ปฏิบัติการฝนหลวงเพื่อบรรเทาและลดความเสียหายจากการเกิดพายุลูกเห็บในพื้นที่ เกษตรกรรมและเขตชุมชนในพื้นที่ ภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

แผนปฏิบัติการ	ปี ๒๕๖๓			ปี ๒๕๖๔								
	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.
<ul style="list-style-type: none"> • การบรรเทาปัญหาหมอกควันและไฟป่า (ลดความหนาแน่นของหมอกควัน และลดปัญหาฝุ่นละอองขนาดเล็ก PM₁₀ และ PM_{2.5} รวมทั้งการเพิ่มความชุ่มชื้นให้กับพื้นที่ป่าไม้) 				หน่วยฯ เคลื่อนที่เร็ว			ภาคเหนือ			ภาคใต้		
<ul style="list-style-type: none"> • การยับยั้งการเกิดพายุลูกเห็บ (บรรเทาและลดความเสียหายจากการเกิดพายุลูกเห็บในพื้นที่การเกษตรและเขตชุมชน) 				ภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ								
<ul style="list-style-type: none"> • การป้องกันและแก้ไขภัยแล้ง (สร้างความชุ่มชื้นให้กับพื้นที่ป่าไม้ และเพิ่มปริมาณน้ำฝนในพื้นที่เกษตรกรรม) 	ทุกภูมิภาค		หน่วยฯ เคลื่อนที่เร็ว			ทุกภูมิภาค						
<ul style="list-style-type: none"> • การเติมน้ำต้นทุนให้เขื่อนกักเก็บน้ำ (เพิ่มปริมาณน้ำเก็บกักให้กับเขื่อนต่างๆ ทั่วประเทศ เพื่อสำรองไว้เป็นน้ำต้นทุนในการบริหารจัดการน้ำในช่วงฤดูแล้ง) 	ทุกภูมิภาค		ทุกภูมิภาค									

ภาคผนวก

3. แบบรายงานผลการดำเนินการเฝ้าระวังเผาเศษซากพืชหรือวัชพืช
และเศษวัสดุทางการเกษตรในพื้นที่การเกษตร

กิจกรรม/โครงการ	เป้าหมาย	ผลการดำเนินการสะสมรายสัปดาห์																								หมายเหตุ	
		ธ.ค.-63				ม.ค.-64				ก.พ.-64				มี.ค.-64				เม.ย.-64				พ.ค.-64					
		1*	2*	3*	4*	1*	2*	3*	4*	1*	2*	3*	4*	1*	2*	3*	4*	1*	2*	3*	4*	1*	2*	3*	4*		
1.2.3 การเฝ้าระวังพื้นที่เสี่ยง - ปฏิบัติการร่วมกับอาสาสมัครความร่วมมือในการป้องกันและควบคุมไฟฟ้า - ชุดปฏิบัติการเคลื่อนที่เร็วออกตรวจพื้นที่ครั้งครั้ง																										
1.2.4กิจกรรมอื่นๆ (ระบุ).....																											
1.2.4																											
2. การยับยั้ง เชนิเหตุ																											
2.1 ตรวจสอบการเผาไหม้ในพื้นที่จากข้อมูลจุดความร้อน (ในพื้นที่เกษตร/พื้นที่เขต ส.ป.ก.) (ครั้ง) - พบการเผาไหม้จริง (จุด) - ไม่พบการเผาไหม้ (จุด)																											
2.2 ปฏิบัติการระงับเหตุการณ์ (ครั้ง) - ระงับเหตุได้ (ครั้ง) - ระงับเหตุไม่ได้ (ครั้ง)																											

หมายเหตุ : * สัปดาห์ที่

(หน่วยงานสามารถออกแบบกิจกรรมเพิ่มเติมให้สอดคล้องกับบริบทการดำเนินงานภายในพื้นที่)

ปัญหา/อุปสรรค ของการดำเนินการ

.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ/แนวทางในการปรับปรุงการดำเนินการ

.....
.....
.....

ลงชื่อ.....ผู้รายงาน

(.....)

ตำแหน่ง.....